

Bulletin
Národní protidrogové centrály

Vydavatel :
Národní protidrogová centrála služby KP P ČR

Vedoucí redakční rady:
Policejní rada Miloš Vaněček

Adresa :
Policejní prezidium České republiky
Poštovní příhrádka 62/NPC
170 89 PRAHA 7

Vydává :
oddělení vydavatelství obchodního odboru Tiskárny
MV, Hybernská ul.č.2, 112 19 Praha 1,
tel: 24212671 fax :24217313

Tiskne:
Tiskárna MV, p.o.Bartůňkova 4,
149 01 Praha 4
tel.7957011 fax 7952603
Vychází 4x ročně, cena 63,- Kč
Roční předplatné 252,-Kč
Objednávky přijímá a vyřizuje
Obchodní odbor Tiskárny MV,
Hybernská 2, 112 19 Praha 1

**Distribuci a předplatné
pro Slovenskou republiku
zabezpečuje :**
Magnet-Přes Slovakia s.r.o.
P.O.Box 169, 830 00 BRATISLAVA
tel./fax: předplatné
07/525 45 59; 07/444 545 59
tel./fax: administrativa
07/525 4628; 07/444546 28

sídlo firmy :
Teslova 12, 821 02 Bratislava

Za věcnou správnost příspěvků ručí autoři

Přetisk povolen
pouze se souhlasem redakční rady

Podávání novinových zásilek
povolila Česká pošta s.p.,
Odštěpný závod Praha,
čj.6119/96 ze dne 15.10.1996

Určeno pro služební potřebu
policie ČR, obecní policie, SZ,
soudů a vybraných institucí
Povoleno MK ČR - 7834
ISSN 1211 - 8834

Foto na titulní stránce z knihy Dějiny policie a
četnictva II. díl

Obsah:

- 1) **Užívání drog se stává obecně rozšířenou
metodou řešení sociálních problémů**
Informační centrum OSN
strana
- 2) **Problémy justice v protidrogové politice**
JUDr. Miroslav Antl
strana
- 3) **Úloha státních zástupců a vyšetřovatelů při
efektivní aplikaci mezinárodních smluv o
justiční spolupráci**
*JUDr. Jaroslava Novotná,
JUDr. Jan Chmelík*
strana
- 4) **Stanovisko České společnosti soudního
lékařství a soudní toxikologie ČLS JEP
k posuzování ovlivnění řidičů návykovými
látkami jinými než alkohol**
Doc. Ing. Marie Balíková
Strana
- 5) **Prekurzory a pomocné látky**
*mjr. PhDr. Saša Hubinová,
mjr. PhDr. František Dlouhý*
strana
- 6) **Drogové subkultury – HIPPIES**
PhDr. Miroslav Nožina, Miloš Vaněček
Strana
- 7) **Aktivity západoafrických zločineckých
skupin v České republice v roce 2000**
zdroj Národní protidrogová centrála
strana
- 8) **Úmrtí pod vlivem omamných a
psychotropních látek za rok 2000**
Jaroslav Šejvl
strana
- 9) **Petun: droga brazilských indiánů**
Jana Arcimovičová
strana
- 10) **Historie kriminální služby /po roce 1945/**
PhDr. Marcela Machutová
strana
- 11) **Vývoj psychiatrie v dějinách**
Miloš Vaněček
strana
- 12) **Knihovnička**
Miloš Vaněček
strana

UŽÍVÁNÍ DROG SE STÁVÁ OBECNĚ ROZŠÍŘENOU METODOU ŘEŠENÍ SOCIÁLNÍCH PROBLÉMŮ, VARUJE RADA OSN PRO KONTROLU DROG

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN

PRAHA, 21.února

Zejména ve vyspělých zemích je nadměrné užívání kontrolovaných léků, jakými jsou benzodiazepiny a řada stimulačních látek amfetaminového typu, i nadále běžnou, společensky akceptovanou praxí při léčbě psychologických problémů vyvolaných sociálními tlaky, varuje ve své poslední zprávě Rada pro mezinárodní kontrolu drog (INCB). Ve své výroční zprávě 21. února 2001 INCB upozorňuje na rostoucí problém nadměrného užívání kontrolovaných léků (omamných a psychotropních látek), přičemž za tento stav jsou rovným dílem odpovědny vládní instituce, lékaři, farmaceutické společnosti a spotřebitelé, tedy "pacienti" sami.

Nedokonalé zákony, nespolehlivé informace a odhady ohledně skutečné míry nezbytnosti používat kontrolované léky ve zdravotnictví, agresivní metody marketingu a nesprávné, či dokonce neetické předepisování léků jsou společně příčinami toho, že zejména ve vyspělých zemích, ale nejen v nich, jsou

Česká republika pozitivně hodnocena za nová preventivní opatření v souvvislosti s praním špinavých peněz

Česká republika si vysloužila uznání za to, že posílila svou legislativu v oblasti prevence praní špinavých peněz. INCB však zároveň upozorňuje na to, že překupníci heroinu a kokainu nadále využívají Českou republiku a mnoho dalších zemí střední a východní Evropy jako přepravního kanálu či distribučního centra pro konzumenty v západní Evropě. V Maďarsku se znepokojivě rozšiřuje injekční užívání heroinu, zatímco v České republice přecházejí konzumenti Pervitinu od injekční aplikace k inhalování. Rada doporučuje, aby Slovensko následovalo příklad jiných evropských zemí a zlepšilo kontrolu prekurzorů - chemických látek používaných při výrobě ilegálních drog.

psychotropní látky velmi snadno dostupné. Rada podotýká, že snadná dostupnost vede k jejich nadměrné konzumaci ve formě ilegálního zneužívání i tím, že je podporován trend řešit pomocí kontrolovaných léků řadu problémů nezdravotní povahy.

Při zkoumání situace v evropském regionu Rada zjistila, že se zde zvyšuje dostupnost kontrolovaných léků a že zároveň roste i míra zneužívání kokainu a syntetických drog. Evropský kontinent je kromě toho i nadále zdrojem a světovým dodavatelem ilegálně vyráběných stimulačních látek, zejména pak nebezpečně podceňované **Extáze**, která je nedílnou součástí mnoha společenských večírků. Zaměření některých evropských zemí na snižování negativních dopadů drogové závislosti Rada komentovala tím, že redukce negativních dopadů je sice velmi důležitou součástí strategie kontroly drog, nemůže však zcela nahradit efektivní úsilí o snížení poptávky.

Ve své poslední zprávě z roku 1999 upozorňovala INCB na

špatnou dostupnost léků používaných na specifické lékařské účely jako např. zmírňování bolesti a dalších forem lidského utrpení, zejména v rozvojových zemích. Letošní zaměření na nadměrné užívání kontrolovaných léků ve vyspělých zemích dokresluje celkový obrázek současné světové situace, která se vyznačuje nedostatkem narkotických látek nezbytně potřebných na lékařské účely v jedné části světa a současně příliš snadnou dostupností a nadměrnou konzumací těchto látek v druhé části světa.

Rada je znepokojena zejména častým upřednostňováním krátkodobých řešení, kdy jsou však přehlíženy či podceňovány dlouhodobé negativní dopady, často z důvodu okamžitého ušetření prostředků. Z řady průzkumů, na které se Rada ve své zprávě odvolává, vyplývá alarmující skutečnost, že celá řada pacientů, trpících v důsledku sociálních tlaků, je léčena s pomocí psychotropních látek, aniž by u nich byla diagnostikováno skutečné duševní onemocnění.

Psychotropní látky (barbituráty, různé amfetaminy a benzodiazepiny) jsou nejčastěji podávány při léčbě nespavosti, strachu, obezity, dětské

hyperaktivity a u různých druhů bolesti. V uplynulých několika desetiletích došlo jen k malému vědeckému pokroku v oblasti chápání psychologických procesů spojených s určitými onemocněními jako je obezita či poruchy pozornosti. Protože nejsou známy způsoby jak efektivně léčit příčiny těchto onemocnění, pokračuje se i nadále v léčbě jejich symptomů, a to do značné míry s pomocí léků obsahujících psychotropní látky.

Další znepokojivou skutečností je léčba za použití více léků (polyfarmacie), jejichž kombinace je často nelogická, dávkování nesprávné a doba užívání příliš dlouhá. Dlouhodobé a nadměrné užívání léků může způsobit závislost nebo jiné fyzické nebo mentální strádání.

Komunikace mezi lékařem a pacientem se značně změnila. V současné době jsou informace o zdravotní péči mnohem lépe dostupné než dříve, rozšířena je i možnost, aby každý o své zdraví pečoval sám a tak se pacient více účastní celého procesu léčby. Proto zodpovědnost leží na obou stranách, na lékaři i pacientovi. Rada vyzývá k tomu, aby byla prostřednictvím vzdělávání lékařů, ostatních pracovníků ve

zdravotnictví i veřejnosti nastolena kultura racionálnějšího předepisování léků.

Rada vyzývá k zodpovědnému a etickému přístupu k **reklamě na zdravotnické výrobky**. Přestože byly přijaty etické normy pro reklamu na léky, existují společnosti, které se jimi neřídí. I nadále se užívá agresivních prodejních metod a v některých případech jsou dokonce finančně odměňovány určité nátlakové skupiny za to, že zvyšují prodejnost daného výrobku. Diskutabilní je rovněž postup, kdy obchodní společnost propaguje prodej určitého kontrolovaného léku na léčbu onemocnění, které lze vyléčit jinými a lepšími prostředky.

V některých zemích je reklama adresována nejen lékařům, ale také veřejnosti, čímž jsou porušována omezení vztahující se na reklamu mezinárodně kontrolovaných léků. Přímá reklama často tyto léky prezentuje jako běžné spotřební zboží. Rada proto znovu upozorňuje na to, že Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971 zakazuje reklamu psychotropních látek směřovanou na širokou veřejnost.

Telemedicína a předepisování léků

pomocí internetu s sebou kromě nových možností přináší také nová rizika. Na jedné straně předepisování prostřednictvím internetu usnadňuje pro mnoho lidí přístup ke zdravotním a farmaceutickým službám za nižší ceny. Zároveň je tu však značný potenciál pro chyby či záměrné zneužívání tohoto systému. Nahrazení přímého kontaktu mezi pacientem a lékařem kontaktem virtuálním je problematické, zejména z hlediska diagnostikování psychických onemocnění a předepisování kontrolovaných léků. Proto Rada vyzývá vlády k vytvoření státních i mezinárodních bezpečnostních mechanismů a navrhuje vytvořit prostor pro vzájemnou konzultaci odborníků ze zdravotnictví a expertů z oblasti komunikačních technologií.

Co se týče léčebných metod a míry a způsobu užívání kontrolovaných látek, existují mezi jednotlivými státy i v rámci jednotlivých států značné rozdíly. Příčiny nadměrného užívání kontrolovaných drog v té které zemi vycházejí z jejich specifického obchodního a společensko-kulturního prostředí. V bohatých zemích začíná být ovlivňování nálady a

chování pomocí kontrolovaných léků společensky běžně akceptovanou skutečností. K prudkému nárůstu konzumace drog také dochází v zemích s rychlým ekonomickým růstem (Malajsie, Singapur, Čínské území pod zvláštní správou Hongkong, Thajsko), kde jsou drogy v kontextu nově nabitého bohatství moderní.

Přílišná dostupnost kontrolovaných léků může mít za následek jejich pronikání na nezákonný trh. Podle Rady může situace, kdy jsou tyto látky snadno dostupné a kontrolní mechanismy nedostačující, snadno vést ke vzniku nových způsobů zneužívání drog. Nejúspěšnější ověřenou metodou, jak snížit unikání kontrolovaných léků na ilegální trh, je dodržování ustanovení mezinárodního regulačního systému a užší propojenost mezi množstvím celosvětově vyrobených a prodávaných psychotropních látek a jejich skutečným upotřebením na lékařské účely, a to pomocí poskytování pravdivých informací a prováděním spolehlivých průzkumů.

Během uplynulých třiceti let došlo ke značnému snížení konzumace několika typů kontrolovaných látek, což

je důkazem toho, že zlepšení dosáhnout lze. V okamžiku, kdy byly dokázány a zveřejněny negativní dopady užívání těchto látek, začaly probíhat kontroly po celém světě. Ty vyústily v přijetí Úmluvy o psychotropních látkách v roce 1971. Následně se konzumace těchto látek značně snížila, aniž by to mělo jakkoliv negativní dopad na léčebnou terapii. Naopak, tyto změny podnítily farmaceutický výzkum k hledání bezpečnějších léků. Tyto bezpečnější léky postupně nahradily či doplnily užívání amfetaminů, metamfetaminů, barbiturátů a benzodiazepinů.

Takové snížení mělo dále zásadní vliv na zamezení rozsáhlému zneužívání těchto látek. Ovšem neustálá mezinárodní spolupráce je nezbytná zejména proto, že nadměrně užívané látky, u nichž je zpřísněna kontrola a konzumace omezena, jsou často brzy nahrazeny podobnými nadměrně užívanými látkami, které však nepodléhají tak přísné kontrole.

Rada však zdůrazňuje, že úspěšná kontrola a snížení konzumace některých psychotropních látek jasně dokazuje skutečnost, že vytrvalé úsilí na úrovni státu v kombinaci s mezinárodní

kontrolou mohou přinést vynikající výsledky. Po přijetí mezinárodních úmluv o kontrole drog došlo v případě mnoha kontrolovaných látek ke značnému snížení výroby, prodeje i aplikace ve zdravotnictví.

PROBLÉMY JUSTICE V PROTIDROGOVÉ POLITICE

JUDr. Miroslav ANTL, státní zástupce KSZ Hradec Králové

Již deset let se potýkám mimo jiné i s mezinárodním drogovým zločinem, a proto z pohledu své praxe bych chtěl tímto upozornit na některé legislativní nedostatky či nedokonalosti, ale i na mnohdy nepochopitelný přístup některých státních orgánů, s nimiž se setkávám v rámci trestního postihu nejzávažnějších pachatelů. Ve stručnosti se pokusím poukázat na některé z nich.

Nejzávažnějším drogovým deliktem podle platného českého trestního práva je trestný či nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 4 tr. zákona. Usvědčenému pachateli takového trestného činu hrozí trest odnětí svobody v trvání 10 až 15 roků. Přísnější trest i při skutečně nejhorším zločinu nelze uložit.

První možností aplikace tohoto ustanovení je následek, spočívající ve způsobení těžké újmy na zdraví více osobám, či smrti osobě jedné. Postačí zavinění ve formě kulpozní, a to i tzv. nedbalosti nevědomé. Paradoxem je, že prakticky stejná trestní sazba hrozí pachateli, který jiného úmyslně usmrtí např. podáním letální dávky drogy, kdy by jeho jednání bylo právně posouzeno podle § 219 odst. 1 tr. zákona (trestný čin vraždy). Přísnější postih by byl možný poze při prokázání např. zvlášť trýznivého způsobu usmrcení, při úmyslném usmrcení dítěte, z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, tedy v rámci tzv. kvalifikované skutkové podstaty.

Další možností trestního postihu za nejzávažnější drogový delikt je v případě, že by pachateli bylo nepochybně prokázáno získání prospěchu velkého rozsahu, v této době čistý zisk přesahující milion korun. Prokázání této skutečnosti při pravidelné absenci doznání pachatelů, resp. organizátorů, je velice složité. Kromě doznání chybí účetnictví nebo evidence nákupů, výdajů a příjmů z prodeje drog a lze tedy pouze vycházet z příp. svědeckých výpovědí.

Nejčastějším postihem pachatelů pro drogové zločiny jsou případy, patřící do sféry organizovaného drogového zločinu, t.j. případy spáchané ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Jen ve Východočeském kraji jsem vedl obžalobu v nejméně 5 takových případech, kdy trestní stíhání probíhalo v úzké součinnosti se specializovaným vyšetřovatelem, pracovníky celní správy a Národní protidrogovou centrálou Praha, vždy navíc i s orgány činnými v trestním řízení dalších států, zejména Spolkové republiky Německo, Království Nizozemského, Švýcarské konfederace atd. Právní pomoc pak výrazně časově prodlužuje vazební řízení a samozřejmě zvyšuje náklady trestního řízení, jdoucí na účet českého státu. V této souvislosti mohu jednoznačně všem kolegům doporučit úzkou součinnost s Národní protidrogovou centrálou ČR v Praze i v dalších stádiích trestního řízení, neboť právě jejím prostřednictvím se vždy podařilo realizaci právní pomoci v zahraničí výrazně urychlit. Ve složitých případech spolupráce NPDC se státním zastupitelstvím, ale i s příslušným soudem, nekončí podáním obžaloby, ale přetrvává i po dobu řízení před soudem. Naproti tomu jsou i soudci, kteří jsou schopni bez dalšího mezinárodního drogového zločince propustit ze zadržení či z vazby na svobodu a zmařit tak celou věc.

Stručná kazuistika:

Kolumbijský občan Alonso Delgado Martinez byl zadržen v září 1991, po složitém dokazování postaven před královehradecký krajský soud a odsouzen k trestu odnětí svobody. K mému odvolání mu byl Vrchním soudem v Praze v květnu 1995 tento trest zvýšen na 13 roků, což byl v té době u nás historicky nejpřísnější trest za drogový delikt. Jeho trestná činnost spočívala v pokusu průvozu nejméně jednoho metráku čistého kokainu z Kolumbie

přes Polsko a naši republiku do SRN a Nizozemí. Již v roce 1999 byl odsouzený propuštěn z Valdické věznice a předán do Kolumbie.

Další velkou akcí NPDC (pod krycím názvem "Babylon") v našem regionu bylo zadržení holandského občana Jana Arnolda Cornelise Koota (a dalších dvou občanů ČR) pro organizování průvozu nejméně půl tuny hašiše v hodnotě přes 250 miliónů korun z Pákistánu přes Českou republiku do SRN a Nizozemí v měsíci srpnu 1994. Uložený trest v trvání 9. ti roků mu byl odvolacím soudem v roce 1996 snížen na 8 roků. Trest vyhoštění z území ČR mu nebyl uložen, když má na území ČR rodinu. On přesto požádal o převedení do výkonu trestu odnětí svobody do Nizozemí, v čemž mu bylo vyhověno. Už za pouhé dva roky po pravomocném odsouzení mne tento odsouzený telefonicky požádal o osobní setkání v Hradci Králové - v té době již byl propuštěn z holandského kriminálu - a chtěl znovu pokračovat v ČR v provozování své dopravní firmy, která původně sloužila ke krycímu transportu drog.

Východočeským organizátorem nákupu a distribuce heroinu v letech 1993-1995 na území ČR, ale i ve Frankfurtu nad Mohanem a Wiesbadenu v SRN byl Zdeněk Bureš, který řídil skupinu nejméně šesti dealerů a dopravců. Tato skupina nákupem čistého heroinu, jeho následnou úpravou (mísením) a prodejem za celkovou částku ve výši 3,000.000,- DEM získala nejméně 50.000.000,- Kč, kterou dělila na tři části (odměny, nákup dalších drog a rezervou pro příp. právní zastoupení). Bureš jako organizátor dostal u krajského soudu desetiletý trest, který mu byl k mému odvolání zpřísněn na 13 roků, ostatní dostali tresty mírnější podle míry prokázané účasti na ilegálním drogovém obchodu. Zajímavostí byl nejmírnější trest v trvání 3 a půl roku jednomu ze spolupachatelů, který však od počátku spolupracoval při objasňování této rozsáhlé drogové trestné činnosti a na svém doznání při mém slibu mírného trestu setrval, přičemž usvědčil ostatní členy organizované skupiny z trestné činnosti, a to i pokud jde o rozsah a způsob "obchodování". Na druhé straně hlavní pachatel si ve vazbě poseděl přes dva roky, když pak soudkyně zapomněla požádat o prodloužení vazby a tento organizátor musel být propuštěn z vazby na svobodu a v současné době je neznámého pobytu, resp. zřejmě pokračuje ve stejné trestné činnosti.

Zřejmě největším mezinárodním drogovým "východočeským" případem, na kterém detektivové NPDC pracovali od roku 1993, je dosud nepravomocný případ špičkového odborníka v oboru organické chemie ing. Jaromíra Tomana, CSc., který byl soudem I. stupně opakovaně odsouzen toliko pro trestný čin dle § 188 odst. 1, 2 tr. zákona k trestu odnětí svobody v trvání 5 roků za to, že v letech 1992 až 1995 zorganizoval společně s občany Nizozemí výrobu BMK (benzylmetylketonu) - prekurzoru, sloužícího k výrobě syntetických drog amfetaminového typu, přičemž tento prostředek byl dopraven v množství nejméně šesti tun dopraven do Nizozemí "se záměrem zpracování na syntetickou drogu na bázi amfetaminu". I přes takové znění skutku dle rozsudku soud neaplikoval ustanovení trestního zákona o přípravě či pokusu ve vztahu k nejzávažnějšímu drogovému deliktu shora uvedenému, což by mohlo umožnit uložení podstatně přísnějšího trestu - až 15 roků, jak se odvoláním domáhám. V Nizozemí je trestně stíhána navazující část organizované skupiny pro finální obchod s amfetaminovou drogou, vyrobenou z BMK. Po celou dobu probíhalo celé trestní řízení ve spolupráci s tamní protidrogovou Unií syntetických drog, jejíž hlavní vyšetřovatel byl opakovaně vyslýchán i zdejším soudem.

V roce 1997 byl NPDC (akce "Aligátor") zadržen na rychnovském okrese další kolumbijský občan Alfonso Calderon Ramirez, který provážel asi 60 kg velice čistého kokainu v hodnotě přes 350 miliónů korun. Tento odsouzený pouze plnil pokyny organizátora Václava Novotného-Urbana, žijícího v té době v Kolumbii. Protože v té době již tento český občan byl již v Kolumbii ve vydávací vazbě, neodvolal jsem se proti uloženému trestu ve výši 11 roků, když bude nutno zohlednit podíl obou na organizovaném zločinu a již nyní je jisté, že pro organizátora Václava Novotného - Urbana, souzeného letos v březnu, je maximální patnáctiletá sazba nepostačující... !

I tento případ jednoznačně ukazuje na nutnost legislativní změny trestního zákona s možností uložení výjimečného trestu na 15 až 25 roků, popř. na doživotí, jak je tomu u obdobně závažných a nebezpečných trestných činů vraždy či obecného ohrožení dle § 179 odst. 3 písm. a) tr. zákona (při úmyslném způsobení smrti v rámci obecného ohrožení). Tento trestný čin se navíc objektem, chráněným trestním zákonem, shoduje s drogovými delikty. Zpřísnění trestního postihu nejzávažnějších drogových deliktů by umožnilo nejen trestové odlišení závažnosti jednotlivých činů ve sféře mezinárodního organizovaného zločinu a jejich pachatelů v různém postavení konkrétní skupiny, ale lépe by splňovalo požadavky individuální a zejména generální prevence, když některé tresty spíše dávají za pravdu těm, kteří tvrdí, že se obchod s drogami i při odhalení vyplatí ... !

Naproti tomu zásadní zpřísnění trestní sazby v ustanovení § 187 odst. 3 (novelou) trestního zákona působí soudcům (a v návrzích i nám, státním zástupcům) nemalé problémy, když i při opatření, resp. předání, i jediné dávky drogy osobě mladší patnácti let, je zde trestní sazba v rozsahu od 8 do 12 roků trestu odnětí svobody. Některé orgány činné v trestním řízení zejména v případech distribuce marihuany (omamné látky Cannabis Sativa) nedospělé osobě pak musí úvahou o "nižším stupni společenské nebezpečnosti", resp. o okolnostech podmiňujících použití vyšší trestní sazby dle § 88 tr. zákona, "snížit" právní posouzení deliktu z odstavce 3. na odst. 2., popř. použít výjimečné ustanovení § 40 odst. 1 tr. zákona o snížení trestu pod dolní hranici této trestní sazby. Navíc tato změna je podstatná i pro rozhodnutí o věcné příslušnosti soudu k projednání takového případu, kde formálně je kvalifikace jasná. Tato situace zřejmě také vede k tak výrazné odlišnosti posuzování konkrétních případů v různých soudních krajích. Přitom by postačovalo snížení dolní hranice trestní sazby na třeba 2, nebo 3 roky trestu odnětí svobody. Ostatně i pro např. desetimilionové či miliardové podvody je dolní hranice trestní sazby toliko pětiletá.

Další nedokonalostí právní úpravy tzv. drogových deliktů v trestním zákoně je podle mého názoru neodlišení věku "oběti" útoku, popsanych v § 188 a zejména v § 188a tr. zákona, t.j. absence přísnějšího ustanovení pro postih pachatelů ve vztahu k osobám mladším než patnáct roků, což je navíc s ohledem na změnu § 187 tr. zákona nelogické.

Při objasňování a postihu trestné činnosti, spadající do sféry organizovaného zločinu, se jako další legislativní nedostatečnost projevuje nemožnost oficiálního přiznání zásadní polehčující okolnosti, spočívající v nápomoci při objasnění závažné trestné činnosti - v jiné trestní věci.

Navíc stále proklamovaný komplexní program na ochranu svědků, který je v civilizovaném trestním řízení samozřejmostí, a bez něhož nelze proti organizovanému zločinu účinně bojovat, je pro nás stále hudbou budoucnosti, ačkoliv tu měl být již před deseti lety. Osobně bych vítal i možnost poskytnutí imunity svědkovi, resp. pachateli méně závažné trestné činnosti, při účinné jeho nápomoci na objasnění zvláště závažné úmyslné trestné činnosti a organizovaného zločinu, a to nejen substantivní pomocí (pro soud závazné snížení trestní sazby), ale i v rozhodnutí prokurátora o "nestíhání" pachatele po písemně uzavřené dohodě a doznání, což je nepochybně účinný nástroj v ruce prokurátora (státního zástupce), jako je tomu např. v USA, ale i v Polské republice.

V návaznosti na svá stručná sdělení chci závěrem dodat, že úpravy trestního řádu a zejména jeho výklad je z mého pohledu stále více na straně pachatelů, tedy v neprospěch orgánů činných v trestním řízení, o zanedbatelných právech obětí ani nemluvě. Samostatnou kapitolou by byla úvaha o důkazní využitelnosti odposlechu telefonních hovorů, kdy navíc v současné době již nelze využít ani vyhodnocení telefonních čísel ze zajištěných mobilních telefonů při prvotních úkonech.

Naši práci velice ztížila novela trestního řádu, zakládající platnost a použitelnost takřka všech důkazů a úkonů, provedených až po sdělení obvinění konkrétní osobě. Toto nové pojetí výrazně zvýšilo náklady na přípravné řízení trestní při opakování důkazů včetně

expertiz a současně velice snížilo možnosti účinného usvědčení pachatelů, vedoucího k pravomocnému odsouzení a tedy jejich potrestání. Kriminalisté tak (v součinnosti a vyšetřovatelem a někdy i státním zástupcem) opatřují záznamy o výpovědích svědků, ale i podezřelých osob, různé expertizy apod., které po sdělení obvinění zpravidla ztrácejí svoji platnost, takže při změně postoje pachatele či svědka nelze v žádném případě k jejich sdělením před zahájením trestního stíhání přihlížet, a to ani v případě, že by jimi uváděné údaje jednoznačně korespondovaly s ostatními objektivními důkazy. Například taková změna v postoji jednoho z více svědků, jejichž výpovědi tvoří či doplňují tzv. uzavřený okruh nepřímých důkazů, může znamenat definitivní zproštění, resp. neodsouzení pachatele. Nastává bezvýchodná situace, kdy případ je tzv. kriminalisticky objasněn, avšak pachatel zůstane nepotrestán, což má negativní dopad i z hlediska generální prevence.

Závěrem chci poděkovat všem detektivům Národní protidrogové centrály, jejich velitelům, a jmenovitě pánům podplukovníkům Komorousovi a Berzsimu, za dosavadní práci a boj proti drogovému zločinu, který se jim velice dobře daří i za stávajících legislativně nepříznivých podmínek.

ÚLOHA STÁTNÍCH ZÁSTUPCŮ A VYŠETŘOVATELŮ PŘI EFEKTIVNÍ APLIKACI MEZINÁRODNÍCH SMLUV O JUSTIČNÍ SPOLUPRÁCI

**JUDr. Jaroslava NOVOTNÁ, Nejvyšší státní zastupitelství ČR, pobočka
v Praze, plk. JUDr. Jan CHMELÍK, Policie České republiky, Úřad
vyšetřování pro ČR.**

Společenské, politické a ekonomické změny, které nastaly v České republice po roce 1989, vedly mimo jiné k fenoménu nazývanému výstižně internacionalizace zločinu. Tento fakt s sebou přináší ve stále větším množství případů potřebu dožádat spolupráci cizozemských orgánů pro trestní řízení, které se vede v České republice.

Dožádané úkony jsou různého druhu: mohou být jak operativního rázu (zde má nezastupitelnou roli Interpol a různé mezinárodní smlouvy o policejní spolupráci), tak rázu procesního. Pokud jde o procesní úkony, tedy o právní pomoc ve vlastním slova smyslu, jsou nepochybně nejčastěji dožadovány výsledky svědků a obviněných, respektive podezřelých, případně domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor.

Trestní řád postup při právním styku s cizinou, tedy při tzv. justiční spolupráci ve všech jejích formách upravuje v hlavě dvacáté čtvrté, v ustanoveních §§ 375 až 384e. Konkrétně na dožádání právní pomoci v cizině pro trestní řízení vedené v České republice platí ustanovení § 384 odst. 1. Podle § 375 se všechna tato ustanovení použijí jen tehdy, nestanoví-li vyhlášená mezinárodní smlouva postup jiný. Pro dožádání v trestních věcech navíc trestní řád stanoví i přiměřenou platnost předpisů pro styk s cizinou ve věcech občanskoprávních (zák. č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesní, ve znění pozdějších předpisů).

Dožadování a poskytování právní pomoci je v poslední době předmětem pozornosti a kritiky různých institucí jednotlivých států, jakož i mezinárodních organizací (Rady Evropy, Evropské unie, Organizace spojených národů a jejich specializovaných orgánů). Je totiž na jedné straně patrné, že z různých důvodů spolupráce v této oblasti nefunguje tak, jak by bylo potřebné. Na druhé straně je nepochybné, že efektivnost právní pomoci je naprosto nezbytnou podmínkou pro boj s kriminalitou, a to jak v rámci konkrétních států, tak v celosvětovém měřítku. Předpokladem efektivnosti právní pomoci jsou mimo jiné dobré mezinárodní smlouvy (mnohostranné, dvoustranné).

Je velmi obtížné stanovit kritéria „dobré mezinárodní smlouvy“ mimo jiné již proto, že jde vždy o výraz konsensu mezi nejméně dvěma suverénními státy jak po stránce teritoriální tak i právní. Každá takto uzavřená smlouva dotýkající se oblasti trestního práva vyžaduje respektovat právní poměry každého smluvního státu, tedy respektovat jurisdikci každého ze smluvních států. A tento proces uzavírání mezinárodních smluv nepatří k těm jednoduchým.

Je třeba ovšem poznamenat, že jakkoli dobrá smlouva může zůstat pouze kusem popsaného papíru, nejsou-li v praxi jednotlivých států vytvořeny podmínky pro její realizaci. Jde přitom o podmínky různého druhu, jak legislativní, tedy například změna vnitrostátního práva, tak technické, organizační, materiální (právní pomoc je finančně velmi náročná!) a personální, tj. vytvoření nezbytných orgánů a jejich vybavení, včetně zajištění vzdělání, mimo jiné i jazykového, a vytvoření praktických dovedností (know-how) profesionálů spolupráci zajišťujících a právní pomoc poskytujících apod.

Ptáme-li se, proč některé smlouvy v praxi nefungují, můžeme - kromě již uvedených podmínek, které nebyly splněny - nalézt ještě jeden důvod. O něm se v poslední době velmi diskutuje a často se nazývá explozí smluv o právní pomoci. Jeho podstata se dá velmi jednoduše popsat takto: Smluv, které byly uzavřeny a které upravují postupy při právní pomoci, je již tolik a jsou vzájemně tak provázány, že jsou nepřehledné pro konkrétního státního zástupce, soudce, policistu, takže ten stejně pak raději aplikuje jednu smlouvu, kterou používá již stereotypně. Tento stav, pokud není soustavně překonáván, může vést až k frustraci tvůrců jakkoli dobrých smluv a v praxi pak právě k jejich nevyužívání, které jinak umožňují často velmi moderní formy spolupráce. Tento osud bohužel stíhá tak dobré smlouvy, jako je Úmluva Organizace spojených národů proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami, vyhlášená pod č. 462/1991 Sb., nebo Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu, vyhlášená pod č. 33/1997 Sb. (U posledně jmenované smlouvy důvodem jejího nepoužívání v praxi ale může být také to, že sama frekvence stíhání tzv. praní špinavých peněz je z různých důvodů, včetně nedokonalé právní úpravy, v jednotlivých smluvních státech nízká, nízká pak je pochopitelně i potřeba právní pomoci v cizině.) Někdy tvůrci nových smluv sami nekonkrétní definicí platnosti starých smluv přispějí k tomu, že v praxi je velmi obtížné rozlišit, zda stará smlouva ještě platí a v jakém rozsahu. (Doufáme, že tento osud nestihne jeden ze tří připravovaných dodatkových protokolů k tzv. Úmluvě OSN proti nadnárodnímu (transnacionálnímu) organizovanému zločinu, která byla podepsána mimo jiné státy i Českou republikou v Palermu dne 12.12. 2000. Zmíněný dodatkový protokol se týká tak závažné problematiky, jako je prevence, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště ženami a dětmi. V návrhu čl. 13 se nedostatečně jasně říká, že tento protokol se tam, kde je to přiměřené, nedotýká např. Úmluvy OSN z roku 1951 o potlačování obchodu s lidmi a vykořisťování prostitutek druhých osob. Jaký tedy bude osud zmíněné smlouvy, není prozatím zcela jasné.)

Tolik tedy krátce o smlouvách samotných jako předpokladu efektivní právní pomoci. Na tomto místě je však třeba poznamenat, že trestní řád České republiky skutečnost, že neexistuje smluvní úprava právní pomoci (tedy dožádání právní pomoci provedením procesních úkonů v cizině) v trestních věcech nebo že smlouva určitou otázku právní pomoci neupravuje komplexně, nepovažuje za překážku tohoto druhu justiční spolupráce. V takovém případě se pro postup dožadujícího orgánu právní pomoci, kterým je v České republice státní zastupitelství v trestním řízení před podáním obžaloby (včetně řízení před sdělením obvinění), v dalších stádiích pak soud, použije „pouze“ ustanovení trestního řádu. Samozřejmě lze takový fakt brát jako pozitivní: nejsou žádné formální ani materiální limity pro dožádání právní pomoci, lze tedy teoreticky dožádat cokoli, co je v souladu s právem České republiky. Ovšem na druhé straně má tato skutečnost i negativní důsledky: dožádání se v úvodním okamžiku jeví jako nejisté, jednak pokud jde o formu a obsah žádosti, ale i co do jeho úspěšnosti, neboť reakci dožádaného orgánu nelze odhadnout, když „pravidla hry“ nestanoví žádný dokument. Také cestu podání takové žádosti je třeba někdy komplikovaně hledat, když nejsou určeny orgány styku.

Vezměme nyní situaci, že smlouva o právní pomoci existuje a je dobrá a že ji všechny zainteresované orgány a úřední osoby znají. Přejdeme tudíž od efektivnosti smlouvy jako takové, tedy zda podporuje dožadování a poskytování právní pomoci, k uplatňování smlouvy v praxi. Ptejme se, jaké jsou hlavní předpoklady efektivnosti právní pomoci dožadované a poskytované v konkrétních trestních věcech podle existující dobré smlouvy?

Podle našich zkušeností mají největší význam pro efektivnost vyžádání právní pomoci v cizině v konkrétní trestní věci zejména tyto skutečnosti:

- znalost konkrétní smlouvy a možností, které poskytuje v daném případě pro postup justičního orgánu (státního zástupce, soudce) ve vztahu k cizozemským orgánům a institucím, a schopnost dát do souvislosti postupy předpokládané trestním řádem České republiky při opatřování důkazů s postupy nabízenými smlouvou o právní pomoci (procedury právní pomoci přece právě slouží k opatřování důkazů v cizině !),
- praktické zkušenosti a dovednosti z aplikace smluv o právní pomoci obecně a příslušné smlouvy konkrétně (tzv. know-how). Je přitom třeba mít na paměti, že smlouvy mají svůj život, že se vyvíjejí a jejich aplikace se může postupem času měnit,
- schopnost komunikace ohledně konkrétních organizačně technických postupů poskytnutí právní pomoci, včetně znalostí jazykových.

Jsme toho názoru, že pro opatření důkazu v cizině pro konkrétní trestní řízení je třeba víc než kdy jindy ve stádiu před podáním obžaloby skutečně úzké spolupráce státního zástupce a vyšetřovatele, v níž se uplatní právě shora uvedené předpoklady efektivnosti právní pomoci:

Jakkoli nepodceňujeme význam výkonu dozoru státního zástupce v přípravném řízení (§ 174 tr. řádu), musíme konstatovat, že v praxi v celé řadě případů to bude právě vyšetřovatel, který v rámci své odpovědnosti při vyšetřování (§ 164 tr. řádu) dospěje ke zjištění, že je třeba dožádat provedení procesního úkonu v cizině. V takovém případě podá vyšetřovatel státnímu zástupci podnět k tomuto postupu. Je nutné bezpodmínečně trvat na tom, aby tento podnět byl učiněn včas, tedy nejčastěji tehdy, kdy takovou potřebu odůvodní výsledky dosavadního vyšetřování, v nejvhodnějším okamžiku, např. z hlediska taktického nebo za situace, kdy jsou již zjištěny veškeré skutečnosti nezbytné pro dožádání (např. zjištěna identita a místo pobytu svědka v cizině, případně cestou Interpolu), a tak, aby tento podnět umožňoval státnímu zástupci kompletní zpracování žádosti o právní pomoc (např. uvedení všech svědků a všech otázek, které jim mají být položeny) s účelem, aby se žádost o právní pomoc nemusela při nezměněných skutkových zjištěních doplňovat, respektive opakovat. Jakékoli otálení s vyžádáním právní pomoci znamená značné prodlevy ve vyšetřování, a to již s ohledem na fakt, že vyřízení právní pomoci je několikaměsíční záležitost! Vyšetřovatel by měl také zvážit, zda svou aktivní účastí u úkonu dožadovaného státním zástupcem v cizině – zejména ve skutkově a důkazně komplikovaných trestních věcech – může přispět ke kompletnosti a správnosti vyřízení žádosti státního zástupce, a tudíž k plné použitelnosti takto opatřeného důkazu v rámci trestního řízení v České republice. V takovém případě navrhne státnímu zástupci ve svém podnětu k dožádání právní pomoci v cizině, aby státní zástupce pro něho opatřil souhlas k přítomnosti u dožadovaného úkonu, ke kladení otázek, předložení listin, věcí apod. *(Je totiž třeba vždy počítat s určitým psychologickým momentem: Orgán, který vyřizuje žádost cizozemského orgánu, vlastně není nijak hluboce zainteresován na výsledku trestního řízení. Plní jako reprezentant svého státu povinnosti státem mezinárodní smlouvou převzaté, nicméně přímý zájem na efektivnosti právní pomoci, tedy na přínosu dožadovaného procesního úkonu pro trestní řízení v dožadujícím státě vlastně nemá.)*

Soustavně jsou upozorňováni jak vyšetřovatelé tak i státní zástupci, že přesnost položené otázky v dožádání o právní pomoc je předpokladem jeho správného vyřízení. Z naší strany tedy nejde o žádné přehnané požadavky, když obsah právních pomoci usměřňujeme z naznačených pohledů s cílem, aby právní pomoc byla vyřízena komplexně a nemusela být z důvodů formálních chyb nebo opomenutí některých otázek opakována. Při kladení otázek je totiž potřebné počítat (ostatně jak se to již několikrát stalo) s vyřízením právní pomoci pouze lakonickými kladnými či zápornými odpověďmi „ano“ či „ne“.

Pokud k potřebě dožádat provedení důkazu v cizině dospěje sám státní zástupce, může za účelem zpracování žádosti o právní pomoc vyžádat stanovisko, podklady a informaci od vyšetřovatele, zejména jej požádat o formulaci otázek, které mají být svědku předloženy, o zkompletování listinného materiálu, který má být svědku předestřen k vyjádření, o opatření srovnávacího materiálu, fotodokumentace za účelem rekognice apod. Státní zástupce, který dospěje k závěru, že je u dožádaného úkonu v cizině nutná účast vyšetřovatele, může vyšetřovateli dát pokyn, aby se úkonu účastnil (§ 174 odst. 2 písm. a) tr. řádu) Za tím účelem opatří pro vyšetřovatele u cizozemského orgánu potřebné povolení (viz např. čl. 4 Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních, vyhlášené pod č. 550/1992 Sb.) a předá vyšetřovateli informaci o tom, kdy, kde a který justiční orgán dožádaný úkon provede.

Ve spolupráci s vyšetřovatelem státní zástupce také obvykle řeší otázku účasti obhájce u dožádaného úkonu v cizině: vyšetřovatel zjistí stanovisko obhájce, zda se chce dožádaného úkonu v cizině účastnit, zda tedy v rámci zajištění práva na obhajobu má být pro něho opatřen státním zástupcem souhlas k účasti u dožádaného úkonu v cizině, a obvykle také vyšetřovatel sdělí obhájci informaci, kterou obdrží od státního zástupce, o místě, času a orgánu, který provede dožádaný úkon v cizině. Na tuto povinnost vyšetřovatele vyrozumět obhájce o úkonu prováděném v cizině v rámci vyžádané právní pomoci zvláště důrazně upozorňujeme, neboť vyšetřovatelé na ni velmi často zapomínají a předjímají tak vrácení věci vyšetřovateli k došetření státním zástupcem, neboť se jedná o porušení práv obhájce i obviněného. Na druhé straně však je třeba připomenout, že nelze absolutně spoléhat na dobu provedení úkonu v cizině dožádaným justičním orgánem. Informace dožádané strany o provedení úkonu je třeba brát jako víceméně orientační a obvykle je ještě potvrdit vhodným projednáním na policejní úrovni (Interpol). Může se stát (a v praxi se již také stalo při dožádání úkonu v Itálii), že úkon byl prokurátorem tamní prokuratury proveden o den dříve než bylo předpokládáno a také italskou stranou sděleno, a to zrovna v případě, kdy obhájce obviněného projevil zájem být přítomen tomuto úkonu v cizině a také k němu vycestoval. Bohužel i když se dostavil na avizovaný čas úkonu, dostavil se pozdě. Tuto skutečnost lze označit lakonickým: „vis maior“.

Za zpracování žádosti o právní pomoc a její doslání příslušnému justičnímu cizozemskému orgánu je z hlediska trestního řádu České republiky a v současnosti platných smluv o právní pomoci výlučně odpovědný státní zástupce. (*Postup státních zástupců při právním styku s cizinou v trestních věcech upravuje pokyn obecné povahy č. 3/94 nejvyššího státního zástupce, ve znění pozdějších pokynů obecné povahy.*) Vyšetřovatel je mu povinen poskytnout potřebnou součinnost. Tato povinnost součinnosti podle našeho názoru však nepokrývá v praxi tak často diskutovanou otázku, kdo zajišťuje překlad žádosti o právní pomoc a překlad písemností, které jsou přílohou této žádosti. Překlad přitom musí být opatřen, neboť tak zpravidla stanoví mezinárodní smlouva, nebo tento postup může vyplývat z mezinárodního obyčeje či principu reciprocity. Při současném nedostatku výslovné vnitrostátní právní úpravy otázky, který orgán překlad opatřuje, která ovšem není podle našeho názoru ani nutná, se domníváme, že obecně překlad rozhodnutí nebo písemnosti v trestním řízení zajišťuje (a financuje) ten orgán, který rozhodnutí vydal nebo písemnost vyhotovil. **Konkrétně to s ohledem na kompetence vyšetřovatele a státního zástupce, jak je stanoví trestní řád, znamená například, že překlad žádosti o právní pomoc si zajistí státní zástupce, a to včetně písemností, které tvoří její přílohu a které budou k vyřízení právní pomoci použity.** Může k tomu pochopitelně použít tlumočníka, jehož již vyšetřovatel přibral předtím. **Naopak překlad spisového materiálu, který byl při vyřízení žádosti o právní pomoc v cizině opatřen a pak předán státnímu zástupci jakožto subjektu dožadujícímu se právní pomoci, zajišťuje vyšetřovatel, který jej zakládá do vyšetřovacího spisu.** *Naznačený postup je logickým vyústěním řady jednání a konzultací mezi*

*Nejvyšším státním zastupitelstvím a P ČR-Úřadem vyšetřování pro ČR k otázce, který z naznačených orgánů činných v trestním řízení bude překlady zajišťovat a v jakém rozsahu. Uvedený závěr, který lze označit za kompromis založený na mezinárodních zvyklostech a vyplývající z kompetencí jednotlivých orgánů v přípravném řízení trestním, je v jistém nesouladu s interní normou pro vyšetřovatele a policejní orgány – Pokynem ředitele ÚV pro ČR k právnímu styku s cizinou. K tomu je však třeba dodat, že tato interní norma byla tvořena před několika lety, kdy otázky právního styku byly „popelkou“, a tedy nutně musela trpět jistými nepřesnostmi. Proto je také připravována nová interní norma k právnímu styku s cizinou včetně komentáře, která vzhledem k vygenerované právní praxi bude některé postupy při právním styku s cizinou upravovat přesněji nebo i jinak, než je doposud zvykem. **Konečně vyšetřovatel, který vydá usnesení nebo vyhotoví písemnost (vyrozumění o možnosti prostudovat spis !) a který je povinen zajistit jejich doručení oprávněnému subjektu, opatří jejich překlad a s požadavkem na zajištění jeho doručení cestou právní pomoci, zdržuje-li se oprávněný subjekt v cizině, je předá státnímu zástupci.***

Jak již bylo dříve zmíněno, je velmi důležitým předpokladem rychlého a efektivního právního styku v trestních věcech schopnost bezprostředně komunikovat s cizozemským partnerem ohledně konkrétních organizačně technických záležitostí. Vzhledem k tomu, že subjekty vyřizujícími dožádání státních zástupců České republiky v cizině jsou jak státní zastupitelství a soudy tak policejní úředníci, probíhá mnohostranná komunikace, často i cestou Interpolu. Je však potřeba bezpodmínečně trvat na splnění formalit, které předpokládají jednotlivé smlouvy o právní pomoci, pokud jde o postupy předání žádostí o právní pomoc (orgány styku, diplomatická cesta) jako výraz respektování suverenity státu a pokud jde o formální náležitosti žádostí, včetně opatřování překladů. Tyto formální nároky nejsou samoučelné a jejich dodržení je garancí použitelnosti takto opatřených důkazů, zajištění práv dotčených subjektů apod. Nicméně přímá komunikace o podrobnostech vyřízení dožádání i v případech, kdy není přímý styk mezi justičními orgány smlouvou dosud připuštěn, je velice cenná a přispívá k efektivnosti celého postupu: Je-li státní zástupce nebo vyšetřovatel, který se má účastnit úkonu v cizině, schopen domluvit se s kolegou na konkrétní proceduře, je-li schopen telefonicky, faxem nebo e-mailem bez přítomnosti tlumočnicka vysvětlit naléhavost poskytnutí právní pomoci, nepochybně tak urychlí jinak velmi zdoluhavé procedury.

Přímý styk mezi justičními orgány a policejními vyšetřovateli v oblasti právní pomoci předpokládá již přitom celá řada dokumentů, které jsou nebo budou – doufejme – v nejbližší době pro orgány České republiky činné v trestním řízení k dispozici (zmiňme např. fungující resortní smluvní úpravu o spolupráci vyšetřovatelů a smluvní úpravu o spolupráci orgánů činných v trestním řízení mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, platnou dvoustrannou smlouvu o právní pomoci s Rakouskou republikou, připravovanou dvoustrannou smlouvu o právní pomoci se Spolkovou republikou Německo, jejíž platnost je ovšem závislá na přijetí novelizace trestního řádu, dále Schengenský prováděcí protokol, který je součástí *acquis communautaire*, připravovaný druhý dodatkový protokol k Evropské úmluvě o vzájemné pomoci ve věcech trestních). Osobně se domnívám, že přímý styk ve všech věcech právní pomoci (bez zprostředkování ústředními orgány a už vůbec bez diplomatického zprostředkování) a schopnost přímé komunikace za použití moderních prostředků (fax, e-mail) je jedním z řešení, které do značné míry napomohou překonat problémy, které v justiční spolupráci nyní přinejmenším v Evropě existují.

Cílem tohoto příspěvku nebylo postihnout do hloubky a vyčerpát všechny otázky úlohy státních zástupců a vyšetřovatelů a jejich nezbytné součinnosti v oblasti efektivní mezinárodní spolupráce. Záměrně jsme se soustředili na jeden směr právní pomoci, a to na dožádání odcházející z České republiky do ciziny. Účelu našeho článku bude však dosaženo, bude-li o problematice diskutováno a bude-li se každý cítit povinen využívat standardních

řešení a odvážně hledat řešení nová. Bez toho se budou existující problémy v právním styku s cizinou pouze dále prohlubovat. Kdo z tohoto neutěšeného stavu bude mít prospěch, není třeba zdůrazňovat.

STANOVISKO ČESKÉ SPOLEČNOSTI SOUDNÍHO LÉKAŘSTVÍ A SOUDNÍ TOXIKOLOGIE ČLS JEP K POSUZOVÁNÍ OVLIVNĚNÍ ŘIDIČŮ NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI JINÝMI NEŽ ALKOHOL (TZV. DROGAMI)

Doc. Ing Marie BALÍKOVÁ, CSc,

Národní referenční laboratoř pro forenzní toxikologii 1. LF UK a VFN

Výbor České společnosti soudního lékařství a soudní toxikologie ČLS JEP po řadě diskusí v plénu společnosti dospěl na svém zasedání dne 11. 1. 2001 k závěru, že s ohledem na rostoucí závažné problémy způsobené řízením motorových vozidel pod vlivem návykových látek a zejména tzv. ilegálních drog (především opiátů, kokainu, amfetaminu a jeho derivátů a kanabinoidů) je nutné zaujmout stanovisko k posuzování schopnosti řízení motorových vozidel po požití těchto látek. Cílem je přispět k tomu, aby znalecká činnost při posuzování těchto případů vycházela ze současných vědeckých poznatků a její závěry byly jednotné a jednoznačné.

Dle § 5 odst. 2, písm. b) zák. č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích řidič nesmí řídit vozidlo bezprostředně po požití alkoholického nápoje nebo užití návykové látky nebo v takové době po užití alkoholického nápoje nebo užití návykové látky, kdy by mohl být ještě pod jejich vlivem. Stupeň ovlivnění řidiče alkoholem je v současné době posuzován zejména podle koncentrace alkoholu v jeho krvi. Postupovat analogicky při posuzování vlivu tzv. ilegálních drog však není možné, a to zejména proto, že metabolismus i účinky jednotlivých drog jsou silně individuální a mechanismus jejich účinku je podstatně složitější než u alkoholu. Z těchto důvodů výbor společnosti navrhuje legislativní zakotvení tzv. **analytického principu**, podle kterého přítomnost tzv. ilegální drogy či jejích aktivních metabolitů v krvi řidiče prokazuje jeho ovlivnění touto látkou. Stejný princip je stále více uplatňován v zemích Evropské unie (SRN, Belgie, Švédsko) i v některých státech USA. Přítomnost tzv. ilegální drogy či jejích aktivních metabolitů v krvi řidiče by musela být prokázána v soudně toxikologické laboratoři specifickou a dostatečně citlivou metodou. Součástí právního předpisu upravujícího tento princip by měl být i seznam látek, které budou pro tento účel považovány za tzv. ilegální drogy. Tyto látky a jejich aktivní metabolity by se nesměly v krevním oběhu řidiče vyskytovat. Mělo by jít zejména o amfetamin a jeho deriváty, heroin/morfin, delta-9-tetrahydrokanabinol, kokain/benzoylekgonin. Seznam těchto látek by měl být konkretizován a aktualizován podle měnící se drogové scény.

Posuzování schopnosti řídit vozidlo po požití léků ovlivňujících tuto schopnost je komplexnější problém a uplatnění analytického principu by zde nebylo vhodným řešením.

Uplatnění analytického principu by velmi zjednodušilo právní posouzení případů řízení pod vlivem tzv. ilegálních drog a působení preventivní zpětné vazby by vedlo ke zvýšení bezpečnosti silničního provozu.

PREKURZORY A POMOCNÉ LÁTKY.

mjr. PhDr. Saša HUBINOVÁ, mjr. PhDr. František DLOUHÝ

Není drog bez chemikálií.

Tato věta nám může vystačit na úvod do problematiky kontroly zacházení s prekurzory a pomocnými látkami.

Chemické látky – chemikálie – jsou bezpodmínečně nutné při každé nelegální výrobě omamných a psychotropních látek.

A.

K pochopení významu chemikálií při nelegální výrobě OPL je třeba definovat drogy samotné. Z tohoto hlediska můžeme drogy rozdělit do tří skupin :

1. DROGY PŘÍRODNÍ

V této skupině jsou zařazeny kanabis, opium a lístky keře koky, což jsou všechno drogy, které se vyskytují přirozeně ve formě rostlinné.

Tyto druhy drog jsou jediné, které lze připravit bez pomoci chemikálií.

2. DROGY POLOSYNTETICKÉ

Do této skupiny jsou zařazeny drogy, které se nacházejí v přírodních produktech, ale musí být zpracovány chemickým procesem, aby je bylo lze přeměnit z jejich přírodního stavu do použitelné drogy. Jedná se například o kokain vyráběný z lístků keřů koky nebo heroin vyráběný přes několik chemických kroků z opia.

3. DROGY SYNTETICKÉ

Tyto drogy jsou plně vyráběny z chemických ingrediencí. Jedná se zejména o amfetamin a jeho deriváty a LSD.

B.

Jestliže ke každé nelegální výrobě drog potřebujeme chemikálie, proč tedy chemikálie rozčleňujeme do dvou kategorií.

Obecně můžeme říci, že prekurzory a pomocné látky jsou substance obecně používané při výrobě takových komodit, jako jsou například parfémy, barviva, pigmenty a farmaceutické produkty. Nicméně díky jejich odpovídajícím chemickým vlastnostem jsou využívány v nelegálních laboratořích při výrobě drog.

1. PREKURZORY

jsou do značné míry specifické a určující pro výrobu té či oné drogy. Každý prekurzor je sám o sobě vestavěn do vyrobené drogy a každý se značnou měrou podílí na konečné molekulární struktuře této drogy. To znamená, že bez určitého prekurzoru se nedá vyrobit konkrétní druh drogy.

2. POMOCNÉ LÁTKY

dělíme na dvě kategorie, a to na rozpouštědla a reakční činidla. Ačkoliv jsou tyto chemikálie při výrobě drog důležité, jejich použití je méně specifické a určující pro výslednou produkci drog. Mohou být totiž snadno nahrazeny jinými chemickými látkami při dosažení stejného konečného produktu. Pomocné látky jsou chemikálie, které jsou rozšířeny po celém světě a běžně se používají v různých odvětvích chemického průmyslu.

2a. ROZPOUŠTĚDLA

jedná se o tekutá média, v kterých jsou chemikálie rozpouštěny za účelem vzájemných reakcí.

2b. REAKČNÍ ČINIDLA

jsou to chemikálie, které jsou potřebné k přeměně prekursoru na drogu. Do této kategorie patří takové látky, jakými jsou kyseliny a zásady.

C.

1. LEGISLATIVA MEZINÁRODNÍ

Kontrola prekurzorů a pomocných látek byla ve světě vyvolána nebývalým nárůstem výroby kokainu v sedmdesátých letech 20 století. Při zásazích proti nelegálním laboratořím ve státech Jižní Ameriky bylo zjištěno, že k výrobě jsou využívána obrovská množství legálně dovážených chemikálií, a to zejména z Evropy.

Počátek let osmdesátých byl následně boomem syntetických drog, a to zejména amfetaminu ve Velké Británii, metamfetaminu v USA a amfetaminových derivátů (MDA, MDMA apod.), které se začaly vyrábět zejména v Nizozemí.

Tyto skutečnosti vedly k tomu, že Mezinárodní výbor pro kontrolu drog (INCB) při OSN navrhl přijmout mezinárodní normu, která by se zabývala kontrolou chemických látek zneužívaných při výrobě OPL. Touto normou se stala **Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988** známá pod názvem Vídeňská úmluva (v Československu publikovaná jako sdělení č.462/1991 Sb.), ve které byly vyjmenovány chemikálie podléhající zvláštní kontrole. Jednalo se o 6 prekurzorů a 6 pomocných látek. V roce 1992 došlo k rozšíření seznamu na 11 prekurzorů a 11 pomocných látek.

2. LEGISLATIVA NÁRODNÍ

V České republice (do roku 1993 v Československu) byly prekurzory a pomocné látky nejdříve zařazeny do Přílohy „D“ k Vyhlášce Federálního ministerstva zahraničního obchodu č. 560/1991 Sb. Tato Vyhláška byla po roce 1993 několikrát novelizována a v roce 1998 byl přijat **Zákon o návykových látkách č.167/98 Sb.**, který se stal definitivní zákonnou normou pro kontrolu prekurzorů a pomocných látek na území České republiky odpovídající legislativě Evropské unie.

3. SEZNAMY

Seznam prekurzorů a pomocných látek uvedených v Přílohách Zákona č.167/98 Sb :
(chemikálie jsou uváděny v mezinárodním nechráněném názvu (INN) v českém jazyce)

3a. PREKURZORY :

- 1 – EFEDRIN
- 2 – ERGOMETRIN
- 3 – ERGOTAMIN
- 4 – KYSELINA LYSERGOVÁ
- 5 – PSEUDOEFEDRIN
- 6 – FENYLACETON
- 7 – ISOSAFROL
- 8 – N-ACETYLANTRANILOVÁ KYSELINA
- 9 – 3, 4 – METHYLENDIOXYFENYL-2-PROPANON
- 10 – PIPERONAL
- 11 – SAFROL

3b. POMOCNÉ LÁTKY :

- 1 – *KYSELINA ANTRANILOVÁ*
- 2 – *KYSELINA FENILOCTOVÁ*
- 3 – *PIPERIDIN*
- 4 – *ACETON*
- 5 – *ANHYDRID KYSELINY OCTOVÉ*
- 6 – *ETHER*
- 7 – *KYSELINA CHLOROVODÍKOVÁ*
- 8 – *KYSELINA SÍROVÁ*
- 9 – *MANGANISTAN DRASELNÝ*
- 10 – *METHYLETHYLKETON*
- 11 – *TOLUEN*

V dalších částech, které budou věnovány problematice prekurzorů a pomocných látek se postupně seznámíme s jednotlivými chemikáliemi a s kontrolními mechanizmy a jejich výsledky, které byly dosaženy policisty Národní protidrogové centrály společně s pracovníky Generálního ředitelství cel, Inspektorátu OPL Ministerstva zdravotnictví a Licenční správy Ministerstva průmyslu a obchodu.

DROGOVÉ SUBKULTURY - HIPPIES

PhDr. Miroslav NOŽINA, Miloš Vaněček

ÚVOD.

Věčný rebel Thoreau.

Jednoho červencového večera 1846 Henry Thoreau, jeden z mála skutečně svobodných lidí ve městě, vešel do vesnice Concord, kde si chtěl vyzvednout opravenou botu. Sam Staples, berní úředník, místní konstábl a správce věznice, ho zastavil na ulici a žádal o zaplacení občanské daně, dlužné za mnoho let. Thoreau odpověděl, že neplatil ze zásady a zaplatit nehodlá. Staples se tedy zeptal, co by se mělo s jeho případem udělat, a Thoreau doporučil, že by se měl vzdát úřadu. Odpověď se Staplesovi nelíbila a vysvětloval, že dříve nebo později bude nutné dlužníka zavřít. „Co můžeš udělat dnes neodkládej na zítřek,“ zněla odpověď. „Tak pojď,“ řekl konstábl a odvedl Henryho za mříže. Zpráva o jeho zatčení se rychle roznesla městečkem. Matka rychle zorganizovala pomoc a kdosi dodal dlužné peníze do domu žalávníka. Ten si mezitím udělal pohodlí a nehodlal se znovu obouvat a jít otevřít vězení. A tak strávil Thoreau noc v žaláři.

Ráno po vězeňské snídani měl být Thoreau propuštěn. Staples ušasl: nejenže Henry nejevil žádnou chuť odejít, ale dokonce se důkladně dopálil. Celý plán protestu byl zmařen. Mnoho Thoreauových spoluobčanů nerozumělo důvodům jeho uvěznění a přálo si vysvětlení. A tak vznikla esej „Vztah jedince a státu“, prvně čtená 26.1. 1848 v lyceu města Concord. Pod nynějším názvem „OBČANSKÁ NEPOSLUŠNOST“, vyšla až roku 1866, čtyři roky po smrti autora.

Tyto myšlenky nejsou nové a pravděpodobně cestovaly obvyklou cestou z východu a přes staré Řecko. Thoreau je dovedl do konce a uplatnil jako individuum. Přesto trvalo půl století, než si veřejnost povšimla platnosti eseje „Občanská neposlušnost“.

Nejpozoruhodnější je asi vliv těchto myšlenek na mladého studenta práv v Oxfordu – Mohanda K. Gandhího, který po absolutoriu pracuje v Jižní Africe a pokouší se zlepšit životní podmínky svých rodáků a rasistickém státě. Roku 1907 přetiskuje plné znění „Občanské neposlušnosti“ ve svém listě Indické názory. Podaří se mu zapůsobit na rodáky, žaláře jsou plné „neposlušných a rasistické zákony jsou buď odvolány, nebo se stanou mrtvou literou. „Neposlušnost“ triumfuje. S výtiskem Thoreauovy eseje v ruce, bez které neudělá krok, ať v žaláři nebo uprostřed demonstrace, poráží Gandhí po návratu domů jeden brutální britský zákon po druhém.

Občanská neposlušnost

Základní body pojednání:

Existuje vyšší zákon než zákony rodné země. Zákon svědomí, zákon vnitřního hlasu.

Stane-li se, že se vyšší zákon dostane do konfliktu se zákony země, je povinností jedince poslechnout vyšší zákon a vědomě porušit zákony země.

Jestliže někdo vědomě poruší zákony země, musí být připraven nést následky, i když to znamená být uvězněn.

Vězení není nutně zcela zápornou částí života, může sloužit jako obrovský transparent, ukázat lidem dobré vůle zákony zla. A bude-li uvězněno množství, ucpou se kanály státní mašinérie a zákony zla se stanou neudržitelnými.

Výsledky myšlení Henry Thoreaua ve Spojených státech? Za veřejné čtení „Občanské neposlušnosti“, během stávky v raných letech třicátých v Kalifornii – zatčen Upton Sinclair; za protestu proti odvodům v roce 1917 – zatčena Emma Goldman, redaktorka anarchistického časopisu „Matka země“. Ve třicátých letech bylo zabaveno a zničeno kompletní vydání deníku „Heresia“, italských novin vydávaných v New Yorku, protože otiskly esej italsky – přestože anglicky ji bylo možné koupit v kterémkoliv knihkupectví. V padesátých letech se podařilo nechvalně známému senátoru Josefu McCarthymu vyřadit z knihoven veškeré sborníky, které obsahovaly „Občanskou neposlušnost“.

Přes veškeré překážky – většinou dočasné – se myšlenky Henry Thoreaua šíří i v USA. Bohužel ani ne bouřlivě, ani nepřetržitě.

OD HIPSTERŮ K HIPPIES

Počáteční živnou půdou pro masové užívání psychedelik byly oblasti společenského a uměleckého okraje svázané s beatnickým fenoménem. Již pár let předtím, než se LSD objevilo jako pouliční droga, se velké množství lidí, jejichž život byl ovlivněn psychedlickými látkami, pomalu proměňovalo v kritickou masu, až se na obou březích objevilo v podobě významných komunit. Nejvýraznějším centrem nového psychedelického životního stylu se stala oblast San Franciska zvaná Haigh-Ashbury. Právě v Haigh probíhala kulturní rebelie živená LSD tak bouřlivě a s takovou intenzitou, že to vzbudilo celosvětovou pozornost.

Tato poklidná, multirasová a poněkud zchátralá čtvrť na okraji Golden Gate Parku se stala počátkem šedesátých let útočištěm nonkonformistů. Několik následujících let bylo dobou zrání, ve které se v Haigh-Ashbury dále vyvíjelo jako útočiště pro tvůrčí odrodilce.

V roce 1965 bylo Haigh-Ashbury již kypící neobohémskou enklávou, komunitou na vrcholu velkého přerodu. Formoval se tu malý psychedelický městský stát, a ti, kteří obývali neviditelné hranice tohoto otevřeného městského prostoru, dodržovali úplně jiný soubor zákonů a rytmtů, než byla každodenní pracovní rutina, která vládla normální společnosti. Noví hipsteri odvrhli syndrom odcizení a zoufalství, který ovládal mnohé z jejich beatnických předchůdců. Akcent se přesunul z osamělosti k družnosti, z individuálního na interpersonální. Nová citlivost byla zvláště evidentní v hudebních preferencích. Hudbou tohoto společenství již nebyl folk či jazz, ale energické rytmy rock'n'rollu, které dokázaly způsobit, že se lidé společně svíjeli téměř jako jedno tělo.

Ken KESEY

Roku 1960 Ken Kesey studoval na univerzitě Stanford v Kalifornii a přivydělával si jako pomocník na psychiatrickém oddělení vojenské nemocnice v blízkém Menlo Parku. Zčásti z finančních důvodů, zčásti ze zvědavosti se přihlásil k pokusům s psychedelickými drogami, které tehdy v nemocnici probíhaly. Doktorů se pokoušeli určit hodnoty těchto drog v psychoterapii. Kesey prošel celým jídelníčkem : peyote, psilocybin, mescaline, LSD. A jak sám tvrdí, konečně pochopil chování pacientů psychiatrie, kteří mu přestali připadat podivní.

Hudební happeniny byly základním kamenem kulturního revivalu v Haight, protože byly jakýmsi ohniskem, kolem kterého se sjednocovalo vědomí nové komunity

16. října 1965 pořádali Family Dog své první extravagantní vystoupení v Longshoreman's Hall, kopulovitém odborářském centru poblíž Fisherman's Wharf. Na programu večera s názvem "A Tribute to Dr. Strange" (Pocta doktoru Podivuhodnému) byla městská premiéra psychedelické rockové skupiny Jefferson Airplane a řada dalších vystoupení. Na tuto inaugurační událost se dostavilo velké množství lidí včetně několika politických radikálů, kteří se téhož dne předtím zúčastnili protestního Vietnamského dne v Berkeley. Všichni tu byli oblečení do prazvláštních kostýmů.

Tanec s Family Dog měl ohromný úspěch a tyto koncerty se brzy staly v hipsterské komunitě běžnou záležitostí. Každý týden se lidé scházeli na celonoční festivaly, při kterých se kombinovaly zdánlivě neslučitelné prvky spirituality a orgií. Naprosto zdrogovaní trávou a kyselinou a sami sebou navzájem znovuobjevovali radost s tance a oddávali se mu s intenzitou, která až hraničila s náboženským vytržením. Návštěva takových představení přerůstala v totální útok na smysly.

Žádná událost v Haight neilustruje lépe, jak dalece se tyto rockové akce vzdálily od konvenční zábavy, než Trips Festival, který pořádal Ken Kesey a Merry Pranksters v lednu 1966. „Všeobecný stav věci,“ inzeroval Kesey, „se pohnul od happeningů týkajících se vlastního vědomí k veselejším akcím, kde se účastní i publikum, protože je zábavnější se na tom podílet než nepodílet. Tančící publikum je předpokládánou součástí všech představení a vyzýváme všechny návštěvníky, aby se dostavili v extatickém oblečení a vzali s sebou své vlastní nástroje.“ Byla to širokému publiku otevřená třídní acidová párty.

Tripový festival byl pro celou hipsterskou scénu v Haight adrenalinovou injekcí. Komunita si začala uvědomovat svoji rostoucí sílu. Vznikaly desítky místních skupin, jejichž jména naznačovala jejich psychedelickou orientaci: Blue Cheer, Clear Light, Daily Flash. Některé skupiny a to zejména Grateful Dead byly skutečně vynikající. Jejich hudba měla kořeny ve folku a v blues, ale rytmus se proměnil pod vlivem LSD a syrového elektrického proudu. Acid rock, jak se říkalo tomuto soundu ze San Franciska říkalo, byl unikátní nejen jako žánr, ale i jako praxe.

Později, když se v roce 1967 stal acid rock celonárodní záležitostí, začala se scéna měnit. Ať už to bylo tím, že začalo jít o peníze, nebo tím, že bylo čím dál tím

Pochopení problému duševně nemocného člověka a znalost denního řádu psychiatrického oddělení později sloučil v kompozici slavné knihy „Přelet nad hnízdem cvoků“

Po skončení studia na státní univerzitě Oregon přišel do Kalifornie, kde získal stipendium k postgraduálním studiím na univerzitě Stanford. Tam se chtěl připravovat ke kariéře seriózního amerického spisovatele. Kromě „Přeletu“ vydal ještě jednu mimořádnou knihu „Někdy velká předtucha“. Dočasně ztratil zájem o další tvorbu a věnoval se skupině psychedelických kočovníků, kteří si říkali „Veselí šibalové“ (Merry Pranksters). S nimi v kraji San Mateo v Kalifornii na šestiakrovém pozemku poblíž La Honda vytvořil jakousi otevřenou komunu. Tvrdí se, že v šíření a chápání psychedelických drog byl jeho význam ještě větší než samotného kněze nových cest T. Learyho.

těžší udržet euforii počátků, někteří z pamětníků začali cítit, že to vše jde pomalu k čertu.

Acidrockové oslavy se neomezovaly pouze na koncertní haly, ale přelévaly se i na ulici, která se stala ohniskem života v Haight. Díky příznivému klimatu bylo možné trávit většinu času na ulici, kde člověka bombardovala nepřetržitá přehlídka podnětů – divoké kostýmy, gerilové divadlo, nejrůznější klauni, potulní zpěváci. Nebyla to jen póza. Hlídkovat na ulici v plné symbolické zbroji, demonstrovat svoji přináležitost bylo aktem vzdoru, otevřeného odmítnutí zaprodávat se Systému. Ale bylo to ještě něco víc. Pro ty, kteří si na svých každodenních obchůzkách vyměňovali vědoucí úsměvy, byly dlouhé vlasy, korálky a bosé nohy nejen symbolem odcizení, ale také pozitivním skokem vědomí, potvrzením radikálně jiného uspořádání osobních a společenských priorit.

Haight se stalo testovacím územím čerstvých forem lidské zkušenosti. Obyvatelé acidového gheta se často spojovali do kmenových či „internacionálních“ rodinných jednotek. Praktikovali komunální způsob života, ve kterém bylo soukromé vlastnictví omezeno na nezbytné minimum. Výhradní sexuální právo bylo často odmítnuto ve prospěch skupinového manželství.

V Haight to vzrušením doslova vřelo. Ačkoli si normální svět ještě ani nestačil pořádně všimnout, co se děje, psychedelický městský stát prožíval svůj krátký zlatý věk. Energie tu bezpochyby kulminovala; básníci a snílci ovládli scénu. Ať bereme z kterékoli strany, vše se točilo kolem drog. Psychedelická zkušenost byla společnou strunou sdíleného vědomí, které spojovalo celou komunitu. Lidé mluvili o kyselině pořád, o tom jak rozmetává předsudky a vyvolává v člověku intenzivní změny. „Bylo to, jako bychom byli v nějakém stroji času,“ řekl Stephen Gaskin, spontánní mluvčí Haight-Ashbury.

Haight-Ashbury bylo originálním světovým psychedelickým supermárketem, místem, kde byla kyselina poprvé prodávána v masovém měřítku. Nesporným králem ilegálního obchodu s LSD byl Augustus Owsley Stanley III. Čilé individuum, člověk se kterým jste mohli hodiny diskutovat o všem od acid rocku až po Einsteinovu fyziku.

Prodej drog v Haight se rychle rozrostl do obrovských rozměrů, jak ze všech stran přicházeli lidé nakupovat ve velkém. Owsley se svoji pozici na trhu udržoval maloobchodní cenu LSD na dvou dolarech za trip. V polovině 60. let údajně vyrobil čtyři milióny dávek a pravděpodobně stejně tolik, kolik prodal, rozdal. Samozřejmě. Že na tom Owsley i ostatní vydělali spoustu peněz, ale ty nebyly jedinou motivací. Lokální dealeri měli za to, že vykonávají důležitou službu pro komunitu:

Augustus Owsley Stanley III.

Jeho osobní historie je poněkud záhadná – co byste řekli o člověku, který jedl čtyři bifteky denně, protože byl přesvědčen o tom, že zelenina je jedovatá. Jeho otec byl státním prokurátorem a jeho dědeček senátorem za Kentucky. Owsley byl v deváté třídě vyloučen za nošení alkoholických nápojů do školy a potom byl strkán z jedné střední školy do druhé. V osmnácti zpřetrhal všechny rodinné svazky. Potom krátce sloužil u leteckých služeb, pár let se potloukal po Západním pobřeží a zapletl se z Melissou Cargillovou, mladou studentkou z Berkeley. Spolu začali s masovou výrobou LSD, díky čemuž se z něj stala legenda mladé kultury.

Owsleyho produkt se poprvé dostal na ulici v únoru 1965 během idylických dnů prvních acidových testů. Jako patron skupiny Grateful Dead se seznámil Timem Scullym, protože se zajímal o jeho znalost chemikálií, která byla impozantní. Scully se stal jeho učněm a na jaře 1966 spolu v Point Richmondu v Kalifornii vybudovali podzemní laboratoř.

Owsley si pěstoval image čaroděje-alchymisty, který má s LSD duchovní a magické záměry. Byl

„pozvedávání vědomí.“ Acid distribuovali, protože v tuto drogu věřili, a během svých pochůzek za zákazníky fungovali jako potulní odborní poradci, roznášeli novinky, drby, fámy a pouliční moudrost.

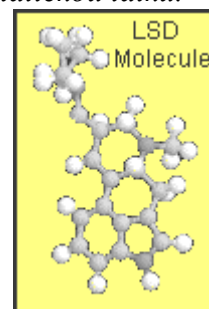
Když si Ron a Jay Thelinovi otevřeli v lednu 1966 na rohu Haight a Ashbury Psychedelický Shop, měli jasný cíl: šířit pověst LSD. Psychedelický Shop byl mezi četnými krámkami, které v Haight vyrůstaly pro hipsterské obyvatelstvo, jedinečný. V době, kdy se informace o LSD šířily především ústně, sloužil jako místo, kde bylo možné se zastavit, poklábosit a nakoupit drogy. Policie byly plné knih, kuřáckého nádobíčka, plakátů, kašmírových látek, importovaných zvonečků - zkrátka všeho, co mohlo uživatele acidu zajímat. O dalším osudu země měli dosti optimistickou představu. Haight Street se brzy stane, jak básnil Ron Thelin, světoznámým drogovým centrem. Budou tam pěkné kavárničky s velkými sklenicemi jemné marihuany a obchody s nejlepšími psychedelickými chemikáliemi.

Ron Thelin

Bratři Thelinovi se k acidu dostali prostřednictvím Allena Cohena, který tehdy obchodoval s nejlepším Owsleyho zbožím. Cohen nakonec skončil zaměstnán na půl úvazku v Psychedelickém Shopu a stal se vydavatelem psychedelického plátku *ORACLE* (Orákulum), podporovaného Thelinovými. Oracle tiskl články o východním mysticismu, makrobiotice, józe, astrologii a o všem co zapadalo do pojetí „new age“. Stránky bylo často obtížné číst, protože barevný tisk se různě kroutil, aby evokoval vlnící se tvary charakteristické pro kyselinové halucinace. Skupina lidí kolem Oracle vyznávala tripy ve stylu Timothy Learyho, který mluvil o acidu ve frázích jako o evolučním nástroji, který by pomohl zaručit náboženské pochopení skutečnosti. Filozofie Orákula byla Learyho filozofií; Ron Thelin to shrnul ve svém svérázném novinovém úvodníku: „Ukázat, že LSD poskytuje hluboký zážitek... Přimět každého aby to zkusil, naladil se a jel.“

například přesvědčen, že psychické „vibrace“ v laboratoři ve chvíli, kdy se mixují ingredience LSD, mají silný vliv na to, jaké tripy budou lidi mít. Byl posedlý tím, aby vyráběl co nejčistší produkt, jak je jen možné - ještě čistší než Sandoz, jenž LSD ve svých vědeckých zprávách popisoval jako žlutavou krystalickou látku.

Owsley, když zvládl své ilegální řemeslo, našel způsob, jak krystal rafinovat tak, že se pod fluorescenční lampou jevil jako modravě bílý; když se krystaly zatřepalo, vydávaly navíc ještě záblesky světla, což znamenalo, že LSD je ve své čisté podobě piezoluminiscenční – což je vlastnost, kterou sdílí jen velmi malé množství sloučenin.

Owsley zpočátku vyráběl LSD ve formě prášku, který mohl být užíván v želatinových kapslích. Také ho prodával jako tekutinu, slabě obarvenou do modra, aby měli distributoři přehled, které kostky cukru jsou napuštěné. Touto metodou bylo těžké kontrolovat dávkování, a tak Owsley

V době kdy začal vycházet Oracle, existovalo mezi policií a hypsterskou komunitou již značné napětí. Kalifornský zákonodárský sbor schválil edikt zakazující užívání LSD, který měl vejít v platnost 6. října 1966. Toto datum mělo pro skupinu kolem Orákula mystický význam. V Bibli je 666 symbolem Antikrista, předzvěstí Apokalypsy, zákon proti LSD byl interpretován jako démonický skutek, jako porušení práva lidí zakoušet své vlastní božství, které dostali od boha.

Ve stejný den, kdy se LSD stalo kontrolovanou látkou, pořádal Oracle shromáždění pod širým nebem nazvané Slavnost lásky. Bylo vyjádřením pevné oddanosti komunity ke své zvolené svátosti. Několik tisíc lidí, mnohem více než se čekalo, se shromáždilo v Panhandle u Golden Gate Parku. Moderátor přečetl manifest nazvaný „Proroctví Deklarace nezávislosti“: „Tyto pravdy pokládáme za samozřejmé, že všichni jsou si rovni, že jsme od stvoření obdařeni jistými nezcizitelnými právy, že mezi nimi jsou: svoboda těla, hledání radosti a rozšiřování vědomí...“. V příslušné chvíli si stovky lidí položily na jazyk tabletku acidu a unisono polkli. Ve chvíli, kdy s Slavností lásky chýlila ke konci a davy v Pandhandle se začínaly rozcházet, slavili organizátoři drogového festivalu svůj úspěch. Téhož večera se v bytě Michaela Bowena sešla skupina kolem Orákula, aby zvážila své další kroky. Bowen byl vedoucí osobností orákulské kliky a jeho podkrovní byt sloužil dočasně jako redakce psychedelického plátku. Jako malíř s beatniuckými kořeny trávil mnoho času vykreslováním třetích očí a okultních symbolů uprostřed vírů zářivých barev.

O několik let dříve se Bowen dostal do zvláštního a charismatického vlivu mysteriózní postavy guruovského typu jménem John Starr Cooke. V roce 1966 se Michal Bowen na zvláštní přání Johna Cookea usadil v Haight-Ashbury. Tito dva muži spolu udržovali pravidelný kontakt a informovali se o novém vývoji uvnitř rašící mladé kultury. Když se lidé z Orákula sešli po Slavnosti lásky v Bowenově bytě, Michal svědomitě volal svému spirituálnímu rádci, aby mu pověděl co se událo. Během jejich rozhovoru pojali podle Bowena plán na ještě větší akci: „Shromáždění kmenů“, spirituální událost nadpozemských rozměrů, která rozechvěje celou planetu. Haight bude hostit Happenig happeningů. Bude to první „human be-in“. Demonstrace se měla konat 14. ledna 1967 na pólistickém hřišti v Golden Gate Parku. Shromáždění be-in se pořádalo stejně pro tiskové štáby a televizní kamery jako pro hipsterskou komunitu. Několik dní před 14. lednem uspořádali organizátoři setkání s reportéry. „Deset let,“ deklarovalo tiskové oddělení, „rostl náš nový národ uvnitř staré bezduché masy. Před vašima očima nový svobodný vitální duch

investoval do profesionálního lisu na pilulky a brzy začal své tabletky různě barvit. Pokaždé, když začínal s novou dávkou, byla v jiné barvě. I když mezi tabletkami nebyl žádný rozdíl, (každá obsahovala 250 mikrogramů), pouliční folklór připisoval každé barvě určité vlastnosti: červená byla prý neobyčejně jemná, zelená byla ostrá a modrá byla dokonalým kompromisem.

John Starr Cooke.

Hnán dychtivým zájmem o okultismus Cooke cestoval po světě a přátelil se s řadou mystiků a spirituálních učitelů. Počátkem padesátých let se stal blízkým důvěrníkem L. Rona Hubbarda, bývalého důstojníka námořnictva, který založil scientologickou organizaci. Cooke v nově vzniklé náboženské sektě rychle dosáhl vysokého postavení. (Byl prvním „čistým“ v Americe, což znamenalo, že dosáhl vyššího scientologického zasvěcení). Zanedlouho však ztratil o Hubbardovi iluze a jejich cesty se rozešly. O několik let později, když Cooke žil v Alžírsku, onemocněl

znovupropojuje životní centra amerického těla.... Politici aktivisté z Berkeley a generace lásky z Haight-Ashbury se spojí... aby zaříkávali, oslavovali a věštili epochu osvobození, lásky, míru, soucitu a jednoty lidstva... Nbechte svůj strach přede dveřmi a připojte se k budoucnosti. Jestli nevěříte, protřete si oči, prosím, a dívejte se.“

Více než pětadvacet tisíc mužů, žen a děti se shromáždilo kolem provizorního pódia na okraji otevřené louky. Během tohoto neobvykle teplého zimního dne v San Francisku se nad parkem linula vůně marihuany a kyselina tekla jako limonáda. Be-in bylo vyvrcholením všeho, co zrálo v Haight, a lidé tím byli nabití ještě týdně potom. Jestliže LSD již mělo pověst drogy míru a lásky, be-in to nafouklo do obřích rozměrů. Proti chmurným vyhlídkám každodenního pracovního stereotypu a jaderné hrozby se LSD jevílo jako alternativa, jako nový způsob života. Be-in přilákalo nejen národní, ale i mezinárodní pozornost. Znamenalo to začátek soustředěného mediálního útoku na Haight-Ashbury. Fejetonista ze *San Francisco Chronicle* dal kulturním rebelům nové jméno, když celý tento spolek označil jménem „**hippies**“. Z tiskařských lisů se odvíjela další označení jako květinové děti a generace lásky a přecházela do běžného jazyka. Veřejný ohlas byl typicky ambivalentní; květinové děti byly považovány za hrozbu veřejnému pořádku i za neškodné šašky. Ale přes veškerý posměch bylo v subkultuře mladých něco hluboce znepokojujícího, co si žádalo vysvětlení. Proč synové a dcery bílé americké střední třídy opustili blahobytný životní styl svých rodičů? Proč se vzdali blahobytného, snadného života na předměstí a shlukli se v přelidněné komunitě? A proč si pumpovali do mozku nebezpečné drogy? Pro některé byli hippies barometrem nemocné společnosti, varováním, kterého se dostalo industriální společnosti před jejím hrozícím kolapsem. Jiní je pro jejich oddanost světovému bratrství a lásce k celému lidstvu přirovnávali k prvním křesťanům.

Zájem médií, který následoval po akci be-in, zastínil ten fakt, že skupina kolem Orákula nedosáhla jednoho ze svých hlavních cílů: sjednocení – i kdyby jen symbolického – politických radikálů a psychedelických odpadlíků. Be-in spíše vedlo ke zdůraznění rozdílu mezi oběma tábory. Toto napětí zřetelně vykristalizovalo, když Jerry Rubin oslovil zdrogované zástupy. Jeho agresivní deklamace o nebezpečnosti války ve Vietnamu a o ještě větší nebezpečnosti nicnedělání pro její zastavení se zdála být na tomto poklidném shromáždění mimo kontext a publikum jeho řeč převážně ignorovalo.

V důsledku intenzivní mediální kampaně se změnilo mnoho věcí. Senzacechtivé zprávy tisku fungovaly jako

obrnou, která ho zmrzačila a na zbytek života ho upoutala na vozík. Navzdory fyzické nemohoucnosti byl v severní Africe uctíván sektou Sufi jako velký léčitel a světec. Počátkem 60. let se vrátil do Kalifornie, kde se ponořil do intenzivního studia tarotu. Do Carmelu se začali stahovat zástupy mladých lidí, kteří jej chtěli navštívit, a nebyli zklamáni. S plešatou hlavou, kozí bradkou a pronikavými šedými očima vypadal, jako kdyby patřil za křišťálovou kouli. Poté co vyzkoušel LSD-25 se mu psychedelie zjevně zalíbila a kyselinu si potom kapal téměř každý den po dobu dvou let. Občas zůstával díky své zálibě a alkoholu a acidu ve svém vozíku napospas opilosti a blouznění. Zatímco Haight bylo na svém vrcholu, Cooke žil v ústraní na své izolované základně v Cuernavace v Mexiku, odkud řídil malou, ale oddanou skupinu acidových apoštolů, známou jako Psychedelic Rangers. Michal Bowen byl členem této skupiny. Cooke a jeho Psychedelic Rangers věřili, že šířením zjevení jménem LSD pomáhají osvitit lidstvo.

dokonalá reklamní kampaň – i když poněkud obráceně – a čtvrt' se stala magnetem pro lidi, které zajímalo přesně to, o čem média referovala: sex, drogy, špína, výstřednost, všechny stinné stránky hippiovského tripu. Do acidového gheta pronikali jiní lidé, a i když to zpočátku probíhalo nepozorovaně, původní komunita se začala rozpadat. Výjimečná pozornost, které se čtvrti Haight-Ashbury dostalo – její neustálá frekventovanost v médiích – podkopala spontaneitu psychedelického stylu a způsobila uvnitř acidového gheta rozkol. Příliv turistů a hledačů vzrušení zjitřil animozitu mezi květinovými dětmi a zbytkem San Franciska, zvláště policií a městskými úředníky. Na velikonoční pondělí 1967 bylo pro automobily účinně uzavřena oblast šesti bloků, když se tisíce vlasatců vyhnuly do ulic, veselily se a tančily na chodníku a provolávaly „LSD, LSD“ a „Ulice patří lidem“.

Nálada byla již na bodu varu, když se na titulní stránce objevil palcový titulek: „Hippies varují město – toto léto se v Haight-Ashbury očekává stotisícová invaze.“ Tato informace vyvolala mezi představiteli města paniku.

Když se do Haight začali hrnout mladí lidé, bylo Haight sotva rájem. Na ulici začínalo jít poněkud do tuhého a jak začala atmosféra houstnout, mnoho lidí odešlo.

Většinu z nově příchozích zdaleka tak nezajímalo hledání filosofického či tvůrčího vhledu, jako to, jak se co nejčastěji zdrogovat. Kouřili a polykali vše, co bylo vydáváno za psychedelikum, zvláště amfetaminy. Na tom, že takové legrácky byly návykové nebo potenciálně vražedné, málo záleželo, protože nebezpečí patřilo do budoucnosti a budoucnost byla přinejmenším v nedohlednu, příliš nepravděpodobná na to, aby se odbyla jinak než pokrčením ramen. Haight-Ashbury bylo pro tyto lidi poslední nadějí. Neměli, kam by šli jinam. Byly to oběti generace lásky. Mohli jste je vidět brzy ráno v mlze, jak se choulí hladoví, nemocní a prokřehlí u domovních dveří a pomrkvávají nepřítomnými očima. Byly to děti posledního soudu, které už nezajímalo žádné zítřka.

Násilná kriminalita dramaticky vzrostla, jak se acidové gheto stávalo sběrným táborem chuligánů, motorkářů, bezdomovců, podvodníků a pomatenců. V létě 1967 se vedle marihuany a acidu stal nejpoužívanější látkou v oblasti speed. Syndrom speedu ničil lidi mentálně i fyzicky. Následkem potlačení chuti k jídlu se začaly ve velkém měřítku projevovat následky špatné výživy a šířily se infekční nemoci jako hepatitida a pohlavní choroby (z nesterilních jehel a „volné lásky“).

V Haight bylo každým týdnem všechno o něco těžší, o něco šílenější. Spousta acidových veteránů tuto paranoii nevydržela a odešla na venkov. Masový exodus z Haight signalizoval konec Léta lásky. Diggeři vyjádřili

CHARLIE A KAFE V BUFAČI

Jednoho krásného rána jsem si vzal acid hned za úsvitu. Říkal jsem si: „*Dám si trochu acidu a vanu, zatímco to bude zabírat. Pak se obleču a někam vyrazím.*“ Tak jsem si ten acid vzal, byl to White Lightning, napustil jsem si vanu, skočil do ní a udělalo se mi fakt zle. Vylezl jsem po všech čtyřech a nemohl jsem vstát.

Pokusil jsem se oblíknout, chvíli jsem se plácal po koupelně, zvracel, odplazil jsem se do ložnice a dlouhou dobu jsem nebyl schopnej popadnout dech, abych mohl začít hledat šaty a tak. Natvrdo a okamžitě jsem ulít, jak to bývá po White Lightning zvykem. Po chvíli jsem se sebral a rozhodl jsem se vyrazit na Haight Street a v bufači si dát něco k snídani. Sešel jsem před barák a nasedl do starýho popelavě modrýho forda z padesátých let.

Byla to psina. Když jsme se vrátili z Bostnu, byli jsme úplně švorc. Okradli nás a hádali jsme se mezi sebou. Jakmile jsme dorazili do města, byl k mání podle mýho nejkrásnější bejvák v San Francisku, ilegální byt v pátém patře asi za pětasedesát babek. Jeden z mých kámošů mi úplně náhou půjčil toho popelavě modrýho forda. Byl to kabriolet z roku 1950 a já ho měl k dispozici. Moje bejvalá kámoška mi dala půl kila trávy, abych to rozdělil na dávky, a já jsem byl najednou v pohodě a zajištěnej.

Ten ford pěkně plaval a mlátil sebou. Měl jsem ji jak pes boudu a mý reakce byly natolik zrychlený, že jsem z těch pomalejš kliček dostával mořskou nemoc. musel jsem sedět pěkně potichoučku a polehoučku a řídit úplně precizně, protože jsem ji vážně měl. Když jsme tam konečně dojeli, byl jsem neuvěřitelně vděčnej, že jsem to mohl

změnu časů uspořádáním symbolického pohřbu, při kterém byla oznámena „smrt hippie, oddaného syna masmédií“. Rakev naplněná hippiovskými proprietami – korálky lásky, pestrými šátky atd. – byla nesena čtvrtí a uložena k odpočinku. Tato ceremonie se konala 6. října 1967 – přesně jeden rok po Slavnosti lásky, kdy se LSD stalo v Kalifornii ilegálním. Snaha opustit městské problémy vedla veterány tisíc mil na východ do Nového Mexika. Ti, kteří hledali místo úplně jiné, ho skutečně našli v kraji Taos, Nové Mexiko. A ty, kteří hledali Boha, zvaly hory Sangre Cristo. Půda byla laciná a jedinou zkouškou byla příroda. Pražící slunce v létě a patnáct pod nulou v zimě.

WOODSTOCK

Festival, který se konal roku 1969 na farmě Maxe Vasgura, byl, mnohem důležitější než pouhý rock koncert. Stal se historickým momentem, ve kterém se podařilo překlenout generační rozdíly a přimět národ k analytickému pohledu na zděděnou morálku. Ale ještě důležitější snad byla pohnutlivá lidská zkušenost. Největší shromáždění mladých v moderní historii, které proběhlo úplně pokojně. Na okamžik oslavilo skutečné bratrství. To všechno v bouřlivých letech genocidy ve Vietnamu, královské pompy v Anglii a vražedného šílence a rádobý hippie Charlese Mansona.

V pátek v půl třetí byli vlasatí a jejich krásné holky v šatech z minulého století připraveni. Vyměňovali si dojmy z cest, názory, pilulky. Všude zněl pozdrav: „Mír, člověče. Odkud jsi.“ V pozadí bylo slyšet hlasy kramářů. LSD, mescaline, hašiš! Nejlepší kolumbijská maryša široko daleko! Dýmky a cigaretový papír! Vynikající ceny přímo z Turecka!

Pod tlakem zájemců bez lístků se provalil drátěný plot a pořadatelé kapitulují a prohlásili festival bezplatným vystoupením. Vystupující, kterých čtyřicet byli ve světě neznámí. Velká část jich byla zapomenuta. V pondělí ráno Jimi Hendrix uzavřel festival. Nádherný, skutečný bůh elektronické hudby, v bílé kožené vestě s třásněmi, vyšíváné korálky, metry zlatých řetězů, rudý šátek uvázaný do koruny afro účesu. Skončil festival tak, jak je třeba, elektronickým požehnáním přítomných.

ZÁVĚR

Podle průzkumů OSN z počátku 80. let se LSD znovu objevuje ve značném množství v mnoha zemích. Kyselina skutečně přežila 60. léta, ale underground se v mnoha směrech změnil. Z původních psychedelických kapel ze San Franciska jich hraje již jen hrstka – je to především Jerry Garcia a Grateful Dead. Dead uzavřeli se svými fanoušky mystický pakt, když slíbili, že ponesou

zaparkovat a neměl už nic podobného na triku, až jsem se vlastně cejtil fakt skvěle.

Byli jsme na Haight Street časně ráno. Většina podniků byla zavřená a spousta speedařů byla vzhůru ještě od předešlé noci. Zapadli jsme do bufetu, kde většinu klientely tvořily právě speedaři ještě od včerejška. Posadili jsme se ke stolu a celej ten podnik byl hrozně světlej a měl velký okna. Svítlo do nich slunce, ale celý to bylo stejně divný. Stoly měly vzorovanéj kašmírovej potah, ale podklad mezi esovitýma vzorama byl černej a barvy byly trochu křiklavý – zářivá oranžová a různý žluti a všechno to na černým podkladě vypadalo dost prapodivně.

Byla tam kombinace fialový, levandulový a zelený, což byly barvy, co dohromady vypadaly divně. Vypadalo to celý slizce a umaštěn a nebyly to dobrý barvy. Chlápek u pokladny byl vzteklej. Na čelistech měl naběhnutý svaly, co měly skoro stejnou barvu jako stoly. Zbytku personálu a zákazníkům jenom odsekával. Celej ten můj trip byl nějak divnej, protože řízení forda a jeho parkování mě stálo spoustu energie. Jeden kluk, co vešel, si všiml, že v tom nějak divně lítám a tak se mi snažil pomoci. Vypadal dost nechutně. Byl trochu tlustej, měl krátký vlasy, na sobě tričko a tesilky a vypadal spíš na tuláka než na máničku. Vypadl z něho ale ten nejneuvěřitelnější proud dokonale inteligentního hovoru sjetýho hipísáka. „Jak to může být dharma, když dharma neexistuje. A pokud dharma neexistuje, co to vlastně dharma je?“ a takový ty věci, cop jima rád pohazoval. Jmenoval se Charlie.

Charlie toho prošel hodně a za něco z toho se maloučko styděl. Viděl jak pozoruju toho chláпка za kasou a povídá:

„Nech to plavat vole,“ a začal

psychedelickou pochodeň tak dlouho, jak budou moci hrát svou hudbu. Kultury vznikly i kolem legendárních rockových postav, jakými byli Jim Morrison a Jimi Hendrix.

Když se počátkem 70. let společenská a politická hnutí symbolicky propojená s LSD zhroutila, ztratila atmosféra očekávání, jež bylo spojována s drogami, mnoho ze svého emocionálního náboje. Rekreační užívání LSD jako „technologie vlastního já“ má svou obdobu v šíření průmyslových hi-tech forem trávení volného času, kam patří počítačové videohry, kabelová televize. Domácí video a filmy, jejichž speciální efekty hrozí tím, že předčí divadlo myslí. Různé způsoby pohrávání si s realitou jsou opravdu velkým byznysem.

Ohromnému výtrysku energie šedesátých let se nepodařilo přetvořit americkou mocenskou strukturu, ale měl hluboký dopad v jiných směrech. Neodvolatelně se otevřely cesty ke svobodné volbě a každý dostal celou škálu možností. Experimentování s psychedelickými drogami bylo jednou z nich.

Použitá literatura :

1) SNY SVĚDOMÍ, CIA, LSD A REVOLTA 60. LET

B. Shlain a M.A. Lee, Nakladatelství a vydavatelství Volvox Globátor, 1996, ISBN 80-7207-018-5

2) HIPPIES, SLEPÉ RAMENO MRTVÉ ŘEKY

Ondřej Hanák, Nakladatelství a vydavatelství Argo, 1992, ISBN 80-901198-4-0

3) VZPOMÍNKY NA HAIGHT ASHBURY

Stephen Gaskin, nakladatelství Votobia, 1999, ISBN 80-7198-376-4 – ukázka z kapitoly CHARLIE A KAFE V BUFÁČI

mi vypravovat zvláště privátní věci se zasmušilým obličejem. Jeho vyprávění bylo divnou směsicí bolesti, porozumění a humoru, který byly dohromady děsně legrační a v podstatě dobrosrdečný, i když byly založeny na něčem zvláštním, a proto mě to začalo dostávat zpátky nahoru. Moc se mi líbil a povídal o fajn věcech.

Říkal mi o svém pojetí toho, že když máš kousek papíru a uprostřed nakreslíš čáru, neznamená to, že máš dva kousky papíru. A pokud je něco povrchově rozdělený, nejsou to dva předměty o nic víc, než kdyby byly rozděleny čarou. Jeho vnějšek se v podstatě dotýkal média, který existovalo mezi náma a já jsem se ho dotýkal z druhé strany. Tak jsme se jeho prostřednictvím vlastně navzájem dotýkali a on si to uvědomoval.

Byl chytrý, jel v psychedelii a telepatii, ale nesl v sobě divný vlivy prapodivnejch míst, kde jak říkal, bejval v tripu.

Říkal, že tam kdosi měl nevyčerpatelnou zásobu acidu, a zdálo se, že tam některý lidi žijou celej život, zatímco jiní tudy pouze projížděli a přespávali tam. Říkal, že tam lidi přijdou s acidem a řeknou ti: „Otevři pusku,“ a trochu ti dají, a tak se můžeš sjet i víckrát než jen jednou denně.

Charlie měl takový divný pocity, jako by ho někdo nějakým způsobem využíval. Byl malíř a dělal obrazy. Namaloval taky jeden co mě až k smrti vyděsil. Byl to obličej. Jeho oči měly panenky uprostřed a černý bělma místo bílých. Tam, kde měly být žíly a tak, plavaly c černý prázdnostě bílý trubice s diletantskou perspektivou, která oddělovala oči od tváře a jako by je zvětšovala – černý díry. Dávaly se umučeně a zlobně. Byly to vyděšený oči, oči plný strachu.

AKTIVITY ZÁPADOAFRICKÝCH ZLOČINECKÝCH SKUPIN V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2000

ZDROJ – NÁRODNÍ PROTIDROGOVÁ CENTRÁLA

Pracovníky 3. Oddělení NPC bylo v roce 2000 na úseku Západoafrických zločineckých struktur (dále jen ZZS) vedeno šetření hlavně proti osobám, které na území České republiky žádali o udělení azylu a to z politických důvodů. V dané věci bylo zjištěno, že tyto osoby v rámci azylového řízení zde na území České republiky páchají právě především trestnou činnost na úseku distribuce narkotik. Bylo zcela zřejmé, že tyto osoby prodávali drogy i v utečeneckých táborech (dále jen UT) a když na toto někteří pracovníci Cizinecké policie upozorňovali kompetentní orgány, nebylo toto nijak řešeno a to především vedením Správy utečeneckých zařízení Ministerstva vnitra České republiky. V průběhu šetření bylo zjištěno, že tyto osoby, které jsou ubytovány v azylových střediscích nepochybně využívají velice liberální politiky ze strany úřadů v České republice. Je zcela zřejmé jejich napojení na nevládní humanitární organizace (např. Helsinský výbor České republiky), kdy pracovníci těchto organizací za tyto osoby skládají záruky, aniž by si skutečně ověřili, o jaké osoby se jedná. Stejně tak posléze se tyto organizace velice úzce angažovali do rozhodovacích pravomocí vyšetřovatelů policie a především soudů. Je však v tomto případě nutno říci, že se v žádném případě nepodařilo zjistit, že by někteří z těchto pracovníků byli do trestné činnosti nějak zapojeni. Dle našeho názoru se pouze z jejich strany jedná o velice humánní přístup k těmto osobám a neznalost věci. Dále bylo v průběhu šetření s překvapením pracovníků NPC zjištěno, že žadatelé o udělení azylu v České republice ubytováni v UT se mohou jakkoliv pohybovat po území České republiky. Pouze sdělí, že odchází a do UT se vrátí, tehdy až se jim zachce.

Jako další hlavní činnost pracovníků 3. Oddělení NPC koncem roku 1999 a v průběhu roku 2000 bylo vedení šetření k osobám ZAZS, kteří se zde v České republice zabývají pašováním narkotik do České republiky a dalších zemí Evropy cestou dopisních a balíkových zásilek. V rámci pokračující akce „**KURÝR**“ bylo zadokumentováno několik zásilek, které obsahovaly drogy (bílý HEROIN vysoké kvality a KOKAIN).

Zásilky však museli být vzhledem k nevyhovujícím zákonům zadrženy již přímo na letišti Praha-Ruzyně pracovníky Celní úřadu Praha a tudíž nebyla možnost jakoukoliv

trestnou činnost osobám z řad ZAZS, kteří na zásilky zde v ČR čekali na hotelích a pensionech, prokázat. Z předešlého je tedy zcela zřejmé, že pokud bychom prakticky chtěli provést tzv. „záměnu zásilky, tak po zjištění, že zásilka s obsahem drog přišla na určitou adresu, na určitou osobu a tato osoba se skutečně na hotelu, popř. pensionu nachází, tak by vyšetřovatel musel této osobě příjemce sdělit obvinění pro trestný čin dle § 187 – Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů, toto sdělení by musel obviněný (tedy osoba příjemce zásilky na hotelu převzít a podepsat. Tudíž by již věděl, že policie drogu zajistila a byl by dle našeho názoru duševně nemocen, pokud by si následně tuto zásilku převzal.

V uvedeném případě je však nutno říci, že i přes tyto nedostatky v zákonech se na některých níže uvedených případech dále pracuje a pracovníci 3. Oddělení NPC činí v dané věci vše, aby mohlo být vedeno trestní stíhání proti konkrétní osobě, resp. osobám.

Je nutno taktéž konstatovat to, že celá záležitost se mohla v jednotlivých případech vyřešit za pomoci kooperujícímu Generálnímu ředitelství cel ČR (dle Celního zákona ČR je možné provést tzv. „sledovanou zásilku“, kdy tato je možná provést za předpokladu, že jsou pracovníci GŘC ČR o požádání o sledovanou zásilku jinou zemí).

Tyto dva problémy by dle našeho názoru měly být hlavním úkolem vedení Ministerstva vnitra ČR, Ministerstva financí ČR (GŘC ČR), a především zákonodárců ČR do dalšího období své činnosti a mělo by veškeré úsilí těchto státních orgánů směřovat ke změně tohoto zákona, aby toto bylo plně v souladu se zákony zemí Evropské unie.

Pracovníky NPC za předešlé období byla např. provedena realizace **akce „PUMA“**, kdy se podařilo zjistit, že v okrese Pelhřimov bydlí manželé z Angoly, kteří zde získali pobyt na základě intervencí ze strany pracovníků Helsinského výboru České republiky. K bydlení získali budovu farního úřadu v Částrově a ihned po nastěhování začali zde oba dva prodávat drogy. Během několika málo měsíců k těmto osobám jezdilo několik mladých narkomanů z celých jižních Čech a od obou kupovali MARIHUANU. Následně se pracovníkům zdejšího 3. Oddělení NPC podařilo těmto prokázat, že v průběhu roku 1999 a 2000 prodali zatím zjištěným 28 osobám celkem cca 1 kg MARIHUANY v hodnotě za cca 250.000,- Kč. Tento případ byl následně zpopularizován a medializován především díky pracovníkům Helsinského výboru České republiky ve sdělovacích prostředcích, kdy bylo zcela zřejmé, že díky některým článkům v novinách, někteří lidé chtějí ovlivnit rozhodování svědků a především soudu. Celou tuto svojí kampaň postavili na tvrzení, že muž byl k prodeji drog de facto donucen orgány v Angole a to z toho důvodu, že těmto musel platit úplatky, aby mohl do ČR dostat svého syna.

Další větší akci ze strany pracovníků NPC byla realizace **akce „JEZ“**, kdy bylo zjištěno, že v UT v Bělé pod Bezdězem, okr. Mladá Boleslav jsou tři osoby ze západní Afriky, kteří zde v ČR požádali z politických důvodů o udělení azylu. Samozřejmě, že v průběhu azylového řízení nedodržovali řád UT a pohybovali se po území ČR, jak se jim zachtělo. Bylo zřejmé, že i v jejich případech se plně angažovali pracovníci Helsinského výboru a pokaždé intervenovali v jejich prospěch.

V rámci této akce byla provedena realizace osob :

občan Konga,

kterému bylo následně prokázáno, že v průběhu roku 1999 prodal zatím zjištěným 4 osobám cca 100 gramů drogy MARIHUANA za částku cca 25.000,- Kč.

občan Nigerie,

- *jmenovaný nejdříve požádal o udělení politického azylu v ČR pod pravým jménem. Probíhalo azylové řízení, na základě kterého mu nebyl azyl udělen. Bylo mu sděleno, že musí do měsíce opustit území ČR. Ihned po propuštění z UT šel na nejbližší oddělení*

Policie, kde požádal o udělení azylu pod falešným jménem. Celé azylové řízení muselo na základě rozhodnutí vedení Správy uprchlických zařízení MV ČR proběhnout znovu a to i přesto, že policisté z UT argumentovali tím, že se jedná o osobu, které již byl azyl v ČR zamítnut.

kterému bylo následně prokázáno, že v průběhu roku 1999 prodal zatím zjištěným 8 osobám cca 65 gramů drogy MARIHUANA za částku cca 15.000,- Kč. Bohužel v době, kdy byla jeho trestná činnost dokumentována, tak náhle opustil UT a v současné době by se měl údajně zdržovat na území SRN.

občan Nigerie,

kterému bylo následně prokázáno, že v průběhu roku 1999 prodal zatím zjištěným 11-ti osobám cca 126 gramů drogy MARIHUANA za částku cca 32.000,- Kč. Bohužel v době, kdy byla jeho trestná činnost dokumentována, tak náhle opustil UT a v současné době by se dle informací NPC měl údajně zdržovat na území SRN nebo Rakouska (Byli zjištěny jeho styky do Rakouska)

Dále bylo pracovníky zdejšího 3. Oddělení NPDC šetřením v rámci **akce „KURÝR“**, zjištěno, že v současné době ZAZS pokračují ve své trestné činnosti na území České republiky a to především posíláním zásilek (dopisní, balíky), ve kterých jsou ukryty narkotika (bílý HEROIN a KOKAIN) a dále využíváním ČR jako tranzitní země pro pašování narkotik pomocí tzv. „kurýrů“. V rámci tohoto je v současné době vedeno šetření proti několika zájmovým osobám z řad osob ZAZS, kdy je zde podezření, že by se měly na pašování zásilek do ČR nějakým způsobem podílet.

Jak je výše uvedeno, bylo pracovníky Celního úřadu letiště Praha-Ruzyně zadrženo několik zásilek s drogou, z toho bylo zadrženo :

Datum	Trasa	Odesílatel	Příjemce	Droga	Úkryt
06.1.2000	Bangkok-Praha	RonSANGRAI Rama 6, Bangkok, Thajsko	ANAEBO John Hotel SPLENDID, Ovenecká 33, Praha 7	300 g bílého HEROINU	Kniha
25.2.2000	Bangkok-Praha	WERAWAN Chanson, Ladyon 127, Bangkok, Thajsko	O.J.JOSEPH Hotel PARKHOTEL Terežín, Máchova 162	276 g bílého HEROINU	Kniha
27.2.2000	Indie-Praha		CARLOS Luise Ústí nad Labem, Trmice	41,4 g bílého HEROINU	Dopis
27.2.2000	Indie-Praha		DAVIES Caroline Ústí nad Labem Trmice	40,3 g bílého HEROINU	Dopis
27.2.2000	Indie-Praha		JOSÉ Michael Ústí nad Labem Trmice	39,6 g bílého HEROINU	Dopis
12.5.2000	Bangkok-Praha	Royal automo- Bile of Thailand, Bangkok, Thajsko	ATTARD Andrew Frank-hotel TOURIST Peroutkova 531, Praha 5	300 g bílého HEROINU	Kniha
19.5.2000	Bogota- Frankfurt- Praha -zadrženo na letišti ve Frankfurtu /SRN	JOHNSON Tony Cl. 24 13-18, Bogota, Kolumbie	ATTARD Andrew Frank-hotel TOURIST, Peroutkova 531, Praha 5	300g KOKAINU	Kniha
20.6.2000	Venezuela- USA-Praha -zadrženo na letišti v Memphisu/ USA		AT AFA Trading Mr. ATTARD, Peroutkova 531 Praha 5	1 kg KOKAINU	Kniha

Stejně tak byly na letišti Praha-Ruzyně zadrženy zásilky, které pašovali kurýři :

Datum	Trasa	Kurýr	Místo pobytu v ČR	Zajištěná droga	Úkryt
20.8.2000	Venezuela/ Francie/ČR - zadrženo na letišti v Paříži/Fra	WEBB Anthony, 03.01.1966		? KOKAINU	
28.8.2000	Venezuela/ČR	O 'CONNOR Sarah Jane 13.01.79 Kanada, Toronto	Hotel TOURIST Peroutkova 531 Praha 5	2.824 g KOKAINU	Tubus daleko- hledu

Závěrem je nutno říci, že rok 2000 je ve znamení nárůstu osob ze západní Afriky, kteří se pohybují na území ČR. Je možno říci, že v minulosti se jednalo o osoby, které se shromažďovaly v jednom, maximálně dvou barech. V současné době je zcela evidentně vidět nárůst těchto osob na území ČR už jenom z toho, že např. v hl.m. Praze již mají „obsazeno“ několik barů a jejich výskyt přímo na ulici, kdy prodávají zcela nezakryté drogy, není nic neobvyklého. Spousta těchto osob zde zakládá různé (fiktivní) firmy a na základě toho získávají povolení k pobytu. Spousta z nich se na území ČR dostane nelegální cestou, ale v případě, že jsou zadrženi Policií ČR a hrozí jim za to nějaké sankce, požádají o udělení politického azylu a v ten moment jsou umístěni do uprchlického tábora, kde pobudou pouze pár dnů a ihned po vydání průkazky uprchlíka, tábor opouští a pohybují se na místech, kde dochází většinou k distribuci drog.

Dalším zjištěním je, že od konce roku 1999 a během celého roku 2000 pracovníci NPC zaznamenávají, že tyto osoby ze západní Afriky prodávají na ulici bílý HEROIN. Tato droga byla dlouhou dobu pro „ulici“ na území ČR tabu. Je tedy pravděpodobné, že pašování bílého HEROINU z Thajska není tedy pouze tranzitem přes naše území, ale určitě část těchto zásilek zde na území ČR končí a je dále distribuována narkomanům na ulici.

Z předešlého je tedy zcela zřejmé, že dokumentování a zajištění důkazů je v případě trestné činnosti osob ZAZS velice těžké a je nutná široká spolupráce všech zainteresovaných policejních složek.

ÚMRTÍ OSOB POD VLIVEM OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK ZA ROK 2000

Jaroslav ŠEJVL, Úřad vyšetřování hl.m. Prahy, I. odbor

V listopadu loňského roku byl jednotlivým pracovištím Ústavů soudních lékařství na území hl. m. Prahy zaslán dopis, v němž byly požádány o sdělení počtů osob, které zemřely pod vlivem omamných a psychotropních látek a jedů (s ohledem na zák. č. 167/1998 Sb.) a kdy přítomnost této látky byla jednoznačně potvrzena toxikologickým rozbořem. Data, která chtějí jednotlivá pracoviště uvést, byla přenechána na jejich vlastním zvážení. Jedním z nesporných faktů, který přináší tato statistika je skutečnost, že dochází ke stálému porušování ZP PP č. 39/1998. Zde je uvedeno, že nižší články policie (zde s ohledem pouze na území hl. m. Prahy) mají v případě úmrtí s podezřením na aplikaci omamných a psychotropních látek, hlásnou povinnost vůči OBOZu Správy hl. m. Prahy. Celkem bylo pracovníky OBOZu zaznamenáno 11 případů v období od 1.1.2000 – 31.12.2000. Při porovnání s daty zaslány z soudních lékařství je jasné, že tato úmrtí nejsou stále hlášena, jak vyžaduje Závazný pokyn.

Data zadokumentovaná pracovníky 4. oddělení OBOZu Správy hl. m. Prahy, která byla předána ke zpracování na zdejší součást.

p.č.	Pohlaví – věk	Místo nálezu kadaveru	Předběžná příčina	ÚSL
01.	Muž – 22	Praha 5	Heroin – i.v.	1. LF UK
02.	Muž – 44	Praha 3	Heroin – i.v. , alkohol – perorálně	3. LF UK
03.	Žena – 26	Praha 6	Cannabinoidy - perorálně	2. LF UK
04.	Muž – 39	Praha 9	Heroin, pervitin – i.v., marihuana, diazepam – perorálně	2. LF UK
05.	Muž – 22	Praha 1	Heroin – i.v.	1. LF UK
06.	Muž – 20	Praha 1	Heroin – i.v.	1. LF UK
07.	Žena – 22	Praha 10	Heroin – i.v.	1. LF UK
08.	Muž – 20	Praha 8	Heroin – i.v.	1. LF UK
09.	Muž – 21	Praha 4	Heroin – i.v.	1. LF UK
10.	Muž – 32	Praha 8	Heroin – i.v.	1. LF UK
11.	Muž – 39	Praha 9	Heroin – i.v.	3. LF UK

Současně bylo přistoupeno ke zpracování statistiky jiným způsobem, než tomu bylo v loňském roce. Jak bylo zjištěno, jednotlivé ÚSL přistupují k vyhodnocení těchto zpracovaných dat jiným způsobem a kladou důraz na jiné, pro ně relevantní informace. Z tohoto důvodu byly přepsány zaslané zprávy jednotlivých pracovišť v zaslané podobě a pouze na závěr byla tato data vyhodnocena způsobem, který vyhovuje účelům Úřadu vyšetřování hl. m. Prahy.

Ústav soudního lékařství 1. LF UK, Všeobecné fakultní nemocnice

č.p.p.	Alkohol	toxi nález	kde	příčina smrti + souvislost
5/00	2,4	Amfetamin	Moč	§ 219 tr. zák.
40/00	1,95	Benzodiazepiny + fenobarbitat	Moč	Otok mozku při otravě léky + požití alkoholu
48/00	0,0	Benzodiazepiny	Moč	Hemotorax, pád z výše
143/00	0,0	Alprazolam + zolpidem + propyfenazon	Krev, moč	Otok mozku při otravě léky + požití alkoholu
158/00	0,0	Benzodiazepiny	moč	Udušení z vydýchaného vzduchu v uzavřeném prostoru – suicidium
213/00	0,0	Benzodiazepiny, dihydrokodein, diltiazem	?	Suicidium
312/00	1,88	Metamfetamin, efedrin	Krev, moč, org	Udušení při zasažení el. proudem – nešťastná náhoda
314/00	0,0	Heroin, metadon, THC, kodein	Krev, moč	Respir. Insuf. Po užití psychotropních látek + aspirace – náhoda
317/00	0,0	Diazepam, kodein, dikaliumklorazepat	krev	Otok mozku při apir. Po aplikaci psychotropních látek
389/00	0,47	Morfin, heroin, flunitrazepam	Krev. moč	Otok mozku při intox. Heroinem
411/00	0,0	Meprobamat, fenobarb, medazepam	Krev, org	suicidium
451/00	0,96	Heroin, kokain, morfin	Krev. moč	Otok mozku po aplikaci psychotropních látek
452/00	0,0	Pervitin, benzodiazepiny	moč	Popál. šok, nalezen v hoř. Bytě
506/00	1,99	Metamfetamin		Suicidium, udušení z oběšení
512/00	0,0	Morfin, benzodiazepiny		Udušení z aspirace po aplikaci opiátů a benzodiazepinů
560/00	0,51	Metamfetamin	Krev, moč	Otok mozku při aplikaci pervitinu
599/00	0,0	THC, opiáty, amfet., kokain	moč	DN, sražen OA
637/00	1,06	Efedrin	Krev, moč	Udušení z utopení
711/00	1,53	THC	krev	Přejetí vlakem (?suicidium – nezjištěno?)
912/00	0,0	Opiáty	Moč	Otok mozku
919/00	0,0	Opiáty	Moč	Otok mozku

Ústav soudního lékařství 2. LF UK, Fakultní nemocnice Bulovka

pohlaví	věk	detekovaná látka	příčina úmrtí
muž	39	Morfin, 6-monoacetylmorfin, kodein, metamfetamin	předávkování
muž	21	Morfin, metabol. benzodiazepinů	předávkování
muž	39	Fenobarbital, metab. Flunitrazepamu (Rohyp.), 1,95 g/kg alkoholu	Intoxikace – suicidium
muž	25	Metamfetamin, 1,19 g/kg alkoholu	oběšení
žena	20	fenobarbital	Chodkyně při DN

Ústav soudního lékařství 3. LF UK, Fakultní nemocnice Královské Vinohrady

pohlaví	věk	detekovaná látka
žena	20	Morfin, monoacetylmorfin
žena	34	pervitin
muž	30 – 35	dihydrokodein
žena	63	Fenobarbital, fenazon, papaverin
muž	21	Kodein, morfin, nikotin, pervitin
muž	31	Kodein, morfin, nikotin
muž	22	Rohypnol, fenobarbital
muž	41	Rohypnol, nikotin
muž	47	Fenobarbital, aminoflunitrazepam
žena	70	rohypnol
muž	40	Pervitin, amfetamin, morfin

Vojenský Ústav soudního lékařství, Ústřední vojenská nemocnice Praha

pohlaví	věk	detekovaná látka	příčina úmrtí
muž	23	i.v. heroin	Masivní aspirace zvratků

Ústav soudního lékařství Záchrané služby, Fakultní nemocnice Na Bulovce

pohlaví	věk	Detekovaná látka	příčina úmrtí
žena	44	Diazepam	Selhání dechu při otravě léky
žena	55	Chlordiazepoxid + další farmaka	Selhání dechu a oběhu při otravě léky
žena	51	Flunitrazepam + další farmaka	Selhání dechu a oběhu při otravě léky
muž	36	Morfin	Srdeční a dechová nedostatečnost při otravě morfinem
žena	18	Heroin + související opiáty	Selhání dechu a oběhu po aplikaci heroinu
žena	47	metamfetamin	Otrava metamfetaminem
muž	31	metamfetamin	Zakrvácení levé dutiny hrudní při průstřelu velkých tepen - zástřel hrudníku - § 219 tr. zák.
muž	23	metamfetamin	Udušení z vdechnutí zvratků po aplikaci metamfetaminu

Jak vyplývá ze zde uvedených dat, bylo v jednotlivých Ústavech soudního lékařství na území hl. m. Prahy v období od 1. 1. 2000 – 31. 12. 2000 pitváno s pozitivním toxikologickým nálezem celkem **46** osob. Specializovaným policejním pracovištěm (OBOZ) bylo zachyceno pouhých 11 případů. Současně je třeba brát v úvahu, že počet pitev s uvedeným pozitivním toxikologickým nálezem je potvrzené číslo – tedy dolní možná hranice. Je nutno uvažovat o poměrně vysoké latenci, která se pohybuje minimálně v rozmezí 1x násobku zjištěných dat. Skutečný počet mrtvých uživatelů OPL na území hl. m. Prahy se tedy odhadem pohybuje v rozmezí 100 – 120 osob (tento údaj byl konzultován s odborníky na drogovou problematiku).

PETUN: DROGA BRAZILSKÝCH INDIÁNŮ

Jana ARCIMOVIČOVÁ

Mezi květinami, které se nejčastěji pěstují v truhlících za okny, patří kromě pelargonií také petunie. Bývají bílé, červené, růžové, fialové, modré, ba i proužkované a jejich sortiment se rok od roku rozšiřuje. Petunie jsou u nás již dlouho pěstovány jako letničky a dá se říci, že zde zdomácněly. Vonné květy těchto oblíbených rostlin působí naprosto nevinně a málokoho by napadlo, že nať petunie používají některé jihoamerické kmeny jako drogu.

V původní domovině, v teplých oblastech Jižní Ameriky, roste asi 35 druhů petunií. *Petunia* má tmavě zelené, vstřicné a vejčité listy. Květy jsou pětičetné s nálevkovitou korunou, která je u druhu *Petunia violacea* fialová. Hybridní petunie, které vznikly křížením původních druhů *Petunia violacea* a *Petunia axillaris*, mají různé barvy. Rostlina patří do čeledi lilkovitých (*Solanaceae*) jako některé další drogy, např. tabák, durman, mandragora, duboisia, rulík, blín apod.

Petun znamená v jihoamerických dialektech totéž, co tabák a některé kmeny v této oblasti také petunii (*Petunia violacea*) stejně jako tabák kouří a vliv této drogy na lidský organismus se projevuje obdobně. Je spodivem, že dosud není známo, jaké jsou účinné látky petunie. Předpokládá se, že jedním z alkaloidů je nikotin.

O užívání petunu neexistuje mnoho svědectví a také známí znalci drog Richard E. Schultes a Albert Hofmann píší ve své knize Rostliny bohů, že podrobnější informace o užívání petunie chybí. O to cennější je skutečnost, že informace o tom, jak byla tato droga připravována a užívána, lze nalézt ve dvou cestopisných knihách, které byly vydány u nás.

První cestopis napsal Francouz Jean de Léry (1534-1613), Kalvínův žák. Ten v Brazílii pobýval v polovině 16. století. Po návratu napsal cestopisné dílo *Histoire d'un voyage fait en laterre du Brasil, autrement dite Amerique* (La Rochelle 1578), kde mj. popisuje zvyky kmene Tupinambů (nazývá je Tououpinambulci). V roce 1590 byl Léryho cestopis přeložen i do češtiny pod názvem *Historie o plavení se do Ameriky*, kteráž i Brasíliu slove. Překlad byl prací dvou českých bratří Pavla Slováka a Matěje Cyra. Toto dílo ale u nás nemohlo z náboženských a politických důvodů vyjít, a tak se dostalo k českým čtenářům až v roce 1957.

O petunu píše autor cestopisu:

„Mezi těmi bylinami, kteréž v Americe rostou a od lékařův simplicia se jmenují, jedna také jest, kteréž Tououpinambulcii naši petum říkají. A ta podobně jako větší koňský šťavík roste, vyšší nic není aniž listí co od něho rozdílné má, avšak více k svalníku většímu nápodobné. Ta byliny pro znamenitou moc, kterouž v sobě má, u veliké vážnosti u těch lidí brasilienských jest. Tímto pak způsobem ji užívají: Svázíc ji v hrstky v chalupách svých ji rozvěšují a vysušují a potom čtyři nebo pět lístků do nějakého jiného listu většího zavobalíc zapalují, a tak zapálenou k ústům přičinějí a dejm ten do sebe táhnou, kterýž, ačkoli zase ústy a děrami těmi (v nichž kameny vsazené mají) vychází, nicméně však tak ním zsilnění bývají, že buď když na vojnu jdou, buď jiná jakákolí potřeba toho nastane, za tři nebo čtyři dny jim živi býti mohou. Benzo také v Historii o novém světě praví, že Indové peruánští přes pole jíti mající, bylinu, kterouž coca jmenují, v ústech zavrouc za zvláštní lékařství a posílnění nosí; nýbrž mocí a posilou té byliny celý den bez jídla a pití, nic ho nepotřebující, cestou jíti mohou... Čemuž velmi jest podobné to petum Brasilienských našich. Užívají toho petum také k jiným potřebám. Nebo poněvadž ono vlhkosti zbytečné a škodlivé z mozku vytahuje, tou příčinou sotva koho z Amerikánských najdeš, aby neměl té byliny na hrdle uzlíček zavěšený míti, k němuž ustavičně voněti obyčej mají i tehdaž, když jedni s druhými rozmlouvají. Dej m z něho (jakž vejš povědino jest) skrze chrápek, ústa a ty své díry tak jako z kadědlnice vypouštějí. Vůně pak z

něho není nějaká těžká a nepříjemná; a protože vykladač Historie Benzonovy velmi o tom mylně smejšlel, že by ta bylina měla být ta, již Maexikáni tabacco a obyvatelé španělského ostrovu cozobba říkají, jejížto vůni prudkou a smrdutou aneb sumou d'ábelskou Benzo být tvrdí. Ženy byliny té nikdy sem užívati neviděl. Proč pak jí neužívají, o tom nevím. To však tvrditi mohu, že dejm ten (jakž sem sám vskutku okusil) hlad dosti mocně zahání.“

Druhou knihou, která informuje o tom, jak Indiáni užívali petun, jsou „Indiáni Jižní Ameriky“ od Alberta Vojtěcha Friče (1882-1944), cestovatele, přírodovědce a etnologa, který studoval přírodu a zvyky kmenů žijících v oblasti Paraguaye, Brazílie, Argentiny a Bolívie:

„V teplé oblasti Ameriky od Texasu až po Argentinu roste mnoho druhů lilkovitých rostlin rodu Petunia Juss., z nichž byly křížením vypěstovány naše pokojové květiny. Z prarodičů těchto něžných rostlinek vyráběly pak od pradávných dob všechny indiánské kmeny své kuřivo. Nemyslete si, že kouřit petun je nějaký požitek. Pár tahů z dýmky stačí, aby se vám zdálo, že zem je nahoře a obloha pod vašimi nohama. Pak se s vámi začne všechno houpat. Asi po vykouření jedné maličké dýmečky, jejíž obsah není větší než jedna cigareta, máte pěknou otravu nikotinem, i když jste silný kuřák.

Indiánské kouření není tedy požitekem, ale povinností. A těžkou povinností, zejména kouzelníků a náčelníků, ale někdy také bojovníků. Pověstná „dýmka míru“ není vlastně ničím jiným než jakousi obměnou volební urny u nás. ...Je to dýmka vpravdě obří; nacpe se petunem a kouzelník ji zapálí. On jediný snese větší množství jedu, je to jeho řemeslo, a je proto obdivován. Vyfoukne kouř do všech světových stran, případně několikrát, a dýmka pak putuje od úst k ústům. Stačí-li dávka petunu pro všechny, bude válka, nestačí-li, uzavře se mír.

Kdo je pro válku, vtáhne dým jednou a podá dýmku sousedovi. Kdo chce mír, napodobuje čaroděje, vyfukuje oblaky kouře na všechny strany, vyvaluje oči, potí se, až padne do bezvědomí. Je-li takových mnoho, nestačí obsah dýmky pro všechny a z války sejde. Je-li mírumilovných nebo zbabělců jen několik, sejde z míru, ale oni volby odstůnou a do války stejně nejdou.

Samozřejmě, že lze takovéto volby falšovat, jako všechno na světě, kde jsou mezi řadovými také mocní, v tomto případě kouzelníci. Chce-li čaroděj mír, zeslabí petun přimíchanými vlákny jiných neškodných rostlin a kuřivo pěkně načechrá, chce-li válku, namíchá do petunu paznehty a jiné neřádstvo, a ani ten největší zbabělec si nedá víc než pár šluků.

Jen kouzelník- a někdy náčelník- vydrží dlouho kouřit silný petun, dokáže sám vykourit celou středně velkou (čarodějnickou) dýmku. Je k tomu od dětství cvičen. Otravou se přivádí do extáze, během níž prorokuje a vypráví o věcech velice vzdálených a prostým členům kmene neznámých. (V mnoha případech se mi vůbec nepodařilo zjistit, jakým způsobem získali čarodějové zprávy, které se ukázaly jako naprosto pravdivé...).

V jediném případě u kmene Sotegraiků ve vnitrozemí Chaka jsem zjistil kouření petunu už jako požitek, ovšem z dýmek zvlášť upravovaných, respektive konstruovaných. Jsou veliké, mimořádně dlouhé, a naplňují se skoro až po okraj vlákny divokého ananasu, čímž se vytvoří obdoba našeho filtru. Teprve navrch se přitlačí trochu petunu. Nasáklá vlákna filtru se pak schovávají k příležitostnému kouření.“

Po únoru 1948 došlo k hlubokým změnám v poměru třídních a politických sil v naší zemi. Změny probíhaly nejen v politickém, ale i v běžném životě naší společnosti tak, že jej poznamenaly na celá další desetiletí. Nicméně našim problémem je historie kriminální služby - vraťme se tedy k ní a zařaďme ji do širších souvislostí.

21. prosince byl přijat mnohokrát diskutovaný zákon o Národní bezpečnosti č. 286 Sb., jemuž předcházela 26.7.1948 schválená usnesením ÚV KSČ plán reorganizace SNB. Ten v první etapě předpokládal přijetí zákona a v druhé - vlastní reorganizaci ministerstva vnitra v Bezpečnosti vůbec. Ještě předtím - byl však přijat 6. října 1948 zákon č. 231/48 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, jenž umožňoval nový výklad trestných činů spolu se zákonem o táborech nucené práce. Zásadní význam pro činnost státního aparátu měl i nový československý trestní zákon č. 86/50 schválený 23. května, v němž byly zakotveny podstatné změny, ke kterým v Československu došlo. Základním znakem tohoto zákona byla především „společenská nebezpečnost“. Z třídního hlediska nebyl posuzován pouze pachatel, ale i nebezpečnost činu, jehož se dopustil.

Podle zákona č. 286/1948 „O národní bezpečnosti“ měly ministerstvo vnitra, národní výroby a Sbor národní bezpečnosti „zajišťovat bezpečnost státu, ochranu politických, hospodářských a sociálních výsledků národní a demokratické revoluce z května 1945“. Nový zákon důsledně prováděl zásadu „jednotnosti“ Sboru národní bezpečnosti. Objevil se rozdíl oproti zákonu z roku 1947, který jsme již zmiňovali, jenž tuto zásadu také proklamoval, ale ponechal okresní a oblastní kriminální úřadovny oddělené od okresních a oblastních velitelství Národní bezpečnosti.

Správní věci Národní bezpečnosti byly podle staršího zákona (149/1947 Sb.) řešeny v bezpečnostních referátech ONV a ZNV, přičemž existovaly i úřadovny Národní bezpečnosti vedle Sboru národní bezpečnosti, čímž byla, jak už jsme dříve zmínili, prakticky zachovaná bývalá policejní ředitelství, zřízená v našich zemích za Rakouska-Uherska.

Nový zákon zrušil úřadovny Národní bezpečnosti, stejně jako oblastní a okresní kriminální úřadovny. Všechny věci bezpečnostní povahy i správní věci Národní bezpečnosti uložil zákon č. 286/48 Sb. provádět na okresním a krajském velitelství Národní bezpečnosti v novém územním rozdělení Československé republiky na správní celky - okresy a kraje. Zemské zřízení bylo dnem 1. ledna 1949 zrušeno. Všeobecná bezpečnostní politika, podle výše zmíněného zákona v kraji a okrese, vydání všeobecných politických směrnic a trestní pravomoc, byla úkolem bezpečnostního referenta ONV a KNV (viz tabulka 1 - Základní struktura československé bezpečnosti), velitelská pravomoc byla v kompetenci příslušného velitele Sboru.

Nový zákon (oproti starému) zakotvil ve své literě politickou a osvětovou výchovu uvnitř Sboru, čímž došlo k dalšímu zpolitizování jeho činnosti.

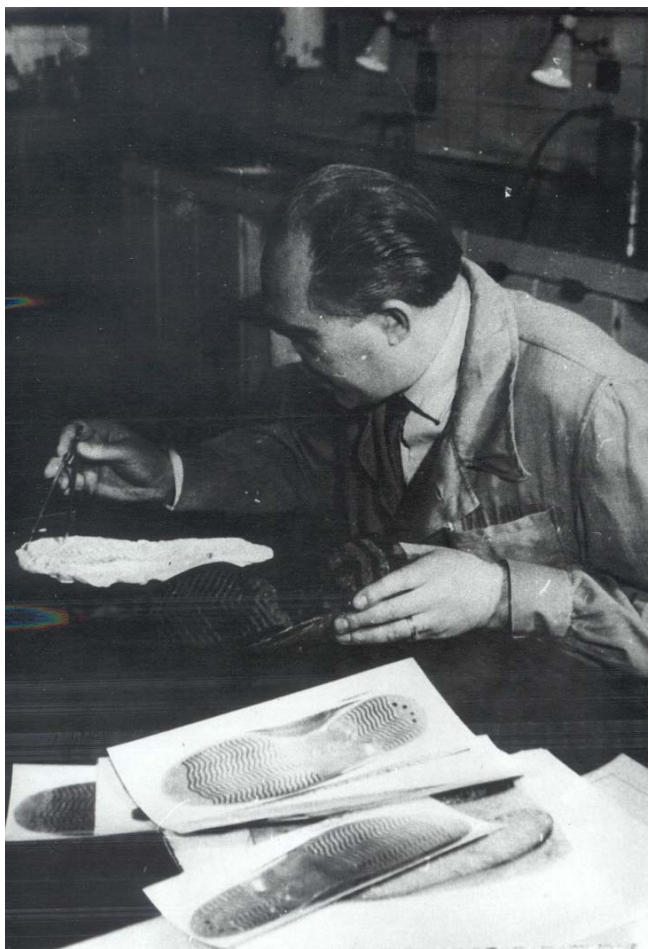
Vládním nařízením č. 48 ze dne 23. května 1950 bylo zřízeno ministerstvo národní bezpečnosti, jehož výkonnými orgány byla velitelství Státní a Veřejné bezpečnosti. Bývalé oblastní a okresní kriminální úřadovny byly začleněny už do nově organizovaných útvarů Veřejné bezpečnosti. Kriminální ústředna se stala 4. sektorem velitelství VB, jehož součástí bylo i technické oddělení, jež vzniklo sloučením oddělení „I“ a „T“, čímž se vlastně zdůraznila úloha kriminalistické techniky v nové organizaci VB. Výkon kriminální služby na krajských velitelstvích Veřejné bezpečnosti provádělo 4. oddělení a na okresních velitelstvích Veřejné bezpečnosti 2. oddělení.

Na krajských velitelstvích Veřejné bezpečnosti nebyla organizována a systematicky prováděna kriminalistická technika. Fotograficky byla dokumentována místa trestných činů a prováděno zajišťování různých stop k pozdějším expertizám u 4. sektoru Velitelství Veřejné bezpečnosti. Na okresních velitelstvích VB, hlavně tam, kde nebyly před reorganizací okresní kriminální úřadovny nebyla situace dobrá, zejména v technickém vybavení. V padesátém roce byla písmoznalecká expertiza vyjmuta z působnosti civilních soudních znalců a posléze vznikla velice uznávaná československá písmoznalecká škola. Systém organizace Ministerstva národní bezpečnosti sledoval především důsledné sjednocení a centralizaci činnosti bezpečnostních orgánů. Byl však těžkopádný a měl mnoho dalších slabin. Nicméně v polovině roku 1952 proběhla další reorganizace, která znamenala ještě větší přiblížení ke struktuře sovětských bezpečnostních orgánů. Už jen ten fakt, že během krátkého období bylo provedeno několik reorganizací bez hlubšího rozboru, poznamenal činnost resortu. Došlo k mnoha chybám a tragickým omylům a jejich důsledkům. Nezákonné jednání, neuvážená centralizace, žádná či pramalá kontrolní činnost, to jsou jen některé atributy, jež toto období provázely.

Přesto dochází na podzim roku 1953 k další reorganizaci, při níž bylo Ministerstvo národní bezpečnosti zrušeno a ustaveno bylo opět jediné ministerstvo - t.j. ministerstvo vnitra. Od 1. října 1953 (Nařízení vlády Republiky československé ze dne 11. září 1953 č. 77/1953 Sb. o nové reorganizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy) odpovídalo toto ministerstvo za řešení všech bezpečnostních úkolů a zcela bylo zproštěno problematiky správy; národní výbory od roku 1953 řídila přímo vláda. Další zásadní reorganizace z hlediska územního byla provedena v roce 1960 a z hlediska funkčního až v roce 1963).

Včleněním bezpečnostních složek do reorganizovaného ministerstva vnitra byla utvořena Hlavní správa Veřejné bezpečnosti jako řídicí orgán výkonu Veřejné bezpečnosti v ČSR. Postup proti všeobecné trestné činnosti byl svěřen především odboru boje proti kriminálním trestným činům, odboru boje proti hospodářským trestným činům (rozkrádání majetku, spekulace), odboru vyšetřovacímu a vědeckotechnickému, jenž se stal samostatnou kriminalisticko-technickou základnou VB, s řídicí a kontrolní funkcí až na nejnižší útvary VB - okresní oddělení MV, oddělení VB. V téže době byla u správ Veřejné bezpečnosti v jednotlivých krajích zřízena samostatná technická oddělení (skupiny jenž byly vybaveny všemi prostředky kriminalistické práce, na místech trestných činů i k výkonu menších expertiz). Tato oddělení převzala i výkon civilní a vojenské pyrotechniky, což se projevilo ve spolupráci s orgány státního požárního dozoru při ohledání požářišť a při vyšetřování příčin požárů.

technik při vyhodnocování trasologických stop

Technici byli přiděleni i útvarům VB na železnici, kde jejich práce přinesla mnoho pozitivního při vyšetřování dopravních nehod i kriminálních trestných činů. Vědeckotechnický odbor hlavní správy VB se stal centrálním orgánem pro výkon kriminalistických expertiz nejen pro všechny složky ministerstva vnitra, ale i pro orgány prokuratur, vč. vojenské a justiční orgány všeho druhu.

VÝVOJ PSYCHIATRIE V DĚJINÁCH II.

Miloš VANĚČEK, NÁRODNÍ PROTIDROGOVÁ CENTRÁLA

STŘEDOVĚK

Významnou spojkou mezi arabsko-iberskou medicínou a křesťanskou medicínou evropskou byl Constantinus Africanus (1020-1087), jehož překlady z arabštiny do latiny přiblížily arabskou vzdělanost ostatní Evropě, a zejména měly vliv na působení laické lékařské školy salernské, založené již v 10. století.

Salernská škola lékařská, založena v Salernu poblíž benediktinského vědeckého klášterního centra Cassino údajně čtyřmi učiteli, a to Židem Elineem, Řekem Pontem, arabem Adelem, křesťanem Salermem, byla ve skutečnosti jakousi první univerzitou vůbec, třebaže tak nebyla nazývána.

Je dost dokladů o tom, že salernská lékařská škola se věnovala i chorobám duševním a navazovala v tomto směru na koncepci Hippokratovu.

salernská lékařská škola

Názorným dokladem toho je lékařský spis zvaný *Passionarius*, jehož autorem byl lékař Gariopontus. Z vlastních zkušeností poukazuje autor na skutečnost, že melancholie je často vystřídána mánií. Podle něj pak mánií trpí často řečníci, učenci a filozofové, ale zůstávají i dále rozumnými, pouze jsou veselí. Mánie se mu jeví proto jako „božská“ duševní nemoc, podmíněná nadměrným pitím vína, překrmováním a špatným trávením.

Dále Gariopontus popisuje novou, zvláštní duševní nemoc, kterou nazývá antaneasmon; je to nejnebezpečnější forma mánie, při níž bývá postiženo najednou více lidí, kteří škubou rukama a nohama a musí slyšet nejenom hlasy, nýbrž i hudbu, poněvadž se najednou zvednou a tančí. Nelze pochybovat o tom, že popis této taneční mánie je prvním záznamem tzv. davového šílenství. Při výkladu taneční mánie Gariopontus připouští, že může být způsobena „legiemi ďáblů“, kteří tyto nemocné posedli a mučí je.

Gariopontus jako by svým spisem jen faktograficky připustil a popsal to, co jen o málo později Michael Psellus (1020 – 1105) rozvedl v ucelený systém svou *Démonologií*, to je naukou o etiologii duševních chorob z posedlosti démony a ďábly, která po několik století ovládala výklad vzniku a podstaty psychóz, a navíc byla uzákoněna zřízením inkvizice v první polovině 13. století.

Významným salernským lékařem 13. století byl Bartholomeus (původem Angličan), který ve své lékařské *Encyklopedii* se obírá též chorobami duševními. V tomto spise se najdou řádky na svou dobu překvapivě moderní: „Šílenství pochází někdy z vážné duše, z práce, z velkých myšlenek, zármutku, přílišného vypětí, děsu; někdy od pokousání vzteklým psem, někdy od silného vína. Protože jsou různé příčiny, jsou i různé příznaky.

Věhlas salernské lékařské školy zanikl koncem 12. století, ale její organizace a statut byly ve 12. století do jisté míry vzorem pro zřizování podobných lékařských škol v ostatní Evropě.

Výuka medicíny spočívala pochopitelně jen v získávání znalostí obecné lékařských, odborná výuka byla v té době zcela opomíjena. V této souvislosti je zajímavé podotknout, že mistr Albík z Uničova, profesor na pražské univerzitě a pozdější arcibiskup, zařazoval duševní choroby mezi onemocnění jako mor, scabies, pthisis, epilepsie, lepra a podobně, při nichž se lékař nemá nemocných nejednotlivě dotýkat, ale navíc se s nimi nesmí vůbec bavit.

Období raného středověku bylo pro zdravotnickou péči psychiatrickou důležité tím, že se v něm počínají realizovat první pokusy o azylovou a nemocniční péči o duševně choré, nikoliv ovšem z hlediska lékařských potřeb, nýbrž charitativních a jako projev nutnosti chránit zdravé občany před duševně chorými. Ale i tak byly položeny určité základy pro zdravotnickou péči o psychotiky.

Koncem raného středověku mizí v Evropě vědecký výklad a přírodovědecké nazírání na duševní choroby, tlumočené západnímu světu řecko-arabským lékařstvím. Etiologie psychóz začala být vykládána nábožensky a démonologicky. To zabrzdlilo vývoj psychiatrie na několik staletí.

Počátky soustavného a systematického zájmu o chorobné duševní jevy a chorobnou psychiku vůbec lze zodpovědně klást do období středověku, v němž vrcholil feudální společenský řád.

Nebyl to jev náhodný a nutno jej vidět v souvislosti s tehdejšími společenskými poměry.

Náplň kulturního života středověku tvořila církev, která v té době byla také jediným intelektuálním centrem a jejíž mluvčí, tj. kněží a mniši, byli jedinou vrstvou inteligence v tehdejší společnosti.

Vedoucí postavení církve rovněž znamenalo, že lékařství – včetně výkladu vzniku duševních chorob – se ocitlo pevně v rukou církevní intelektuální hierarchie.

Osudy nauky o duševních chorobách, tj. dnešní psychiatrie, představují v období středověku nejčernější kapitolu z kulturní historie lékařství vůbec.

Oficiálně byla přijata nauka o tzv. démonománii, podle které byly duševní choroby pokládány za projev a důsledek posedlosti démonem (satanem).

Jedním z prvních odpůrců byl Theofrastus PARACELSUS (1493 – 1541), který kritizoval jak scholastickou a dogmatickou medicínu, tak i démonománii. Šel svou vlastní cestou, nezatížen ani starými vzory, ani současnými dogmatiky a otevřel dokořán dveře svobodomyšlnému bádání o člověku ve zdraví i v nemoci.

Paracelsus se zajímal též o choroby duševní a ve svém spise *De morbis amentorum* (O chorobách osob šílených) rozeznává tzv. šílence a zuřivce.

Nastoupivší renesance vyhlásila boj proti pověrám v lékařství, proti čarodějnictví a démonologii.

V renesanci, která se uplatňovala především v řadách osvícených vzdělanců jak z řad šlechty, tak z řad vzdělaných měšťanů, se přihlásil ke slovu zdravý lidský rozum.

Pro psychiatrii byl nejdokonalejším reprezentantem tohoto nového pokrokového myšlení Johan WEYER (1515 – 1588).

Weyer byl prvním lékařem, jemuž bylo naprosto jasné, že některé jedy, vpravené do organismu buď vtíráním, anebo požitím, obsažené například v rulíku, máku, blínu, indickém

konopí aj., mohou vyvolat zmatenost, zrakové přeludy, tělesnou nehybnost se ztrátou řeči, fantastické sny. Intoxikací těmito látkami si vysvětloval halucinace, iluze a bludy u tzv. čarodějnic.

Bylo by chybou, domnívat se, že počínaje renesancí bylo ihned lékařství pokrokové, že vymizela z něho všechna zaostalost. Renaissance se vyznačuje zřetelnými kritickými projevy odporu proti církevní hierarchii v medicíně, které se projeví i v poskytování zdravotnické péče duševně chorým.

Rozvoj psychiatrie byl oproti jiným oborům v lékařství, které se vyvíjely mnohem intenzivněji, zpomalen. Avšak i svět temna, do něhož byla psychiatrie zahalena, se počal vyjasňovat a renesance si zvolna klesla cestu i do problematiky duševních chorob. Nermalou zásluhu na tom měla univerzita v Basileji (založená roku 1460), na které bylo možné svobodně učit a rozvíjet lékařství v pokrokovém duchu a zároveň pěstovat nauku o duševních chorobách jakožto otázku medicínskou a nikoli teologickou.

Významným představitelem tohoto směru byl profesor basilejské lékařské fakulty Felix PLATTER (1536-1614), po Weyerovi největší klinik renesanční psychiatrie a první tvůrce systematické klasifikace duševních chorob, které zařadil ve svém slavném spise *Praxis Medica* z roku 1610 jako nedílnou součást obecného lékařství a psychiatrii tak vrátil zpět do rukou lékařů.

Platter dělí etiologii duševních chorob na příčiny zevní a vnitřní. U příčin vnitřních, tj. vrozených upozorňuje na možnost dědičnosti, u příčin zevních, tj. získaných, klade důraz na otřesy a úrazy hlavy, horečnaté stavy, požívání omamných látek, pití opojných nápojů, stáří, překrvení mozku a jiné tělesné faktory, jimiž trpí funkce mozku.

VZDĚLÁVÁNÍ ŠKOLNÍCH METODIKŮ PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ NA UNIVERZITĚ KARLOVĚ V PRAZE - PEDAGOGICKÉ FAKULTĚ

Dr. Eva Marádová, CSc. - Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

Příspěvek informuje o dosavadních zkušenostech s programem vzdělávání pedagogů na Univerzitě Karlově v Praze – Pedagogické fakultě v oblasti prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a výchovy ke zdravému životnímu stylu. V posledních třech letech se fakulta (v souladu s koncepcí MŠMT) zapojila do systematické přípravy metodiků prevence dle Národních vzdělávacích osnov. Kurzy jsou včleněny do pregraduálního studia oboru rodinná výchova a dále nabízeny v rámci celoživotního vzdělávání pedagogům z praxe.

Metodik prevence jako koordinátor Minimálního preventivního programu

Začátkem tohoto kalendářního roku vstoupil v platnost Metodický pokyn ministra školství mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže (čj. 14 514/2000-75, ze dne 29.8.2000). Cílem tohoto pokynu je pevněji ukotvit v systému prevence tzv. Minimální preventivní programy (MPP) a aktualizovat základní formy preventivních aktivit. V pokynu jsou zároveň zabudovány změny, které do systému prevence vnesla reforma veřejné správy, tj. zahrnuje popis obsahu činností jednotlivých subjektů veřejné správy. Značný prostor je zde věnován náplni práce okresních metodiků prevence a především ustavení a činnosti školních metodiků prevence.

Funkce školního metodika prevence není pro školy něčím zcela novým. Byla v podstatě vymezena (i když ne pod tímto názvem) již v r. 1996 na základě Pokynu ministra školství mládeže a tělovýchovy k prevenci zneužívání návykových látek ve školách a školských zařízeních (čj. 16227/1996-22, ze dne 13.5.1996). Záměr pokynu – vnést určitý systém do protidrogových preventivních aktivit na školách a tím zvýšit jejich účinnost – je možné realizovat pouze tehdy, pokud budou jednotlivé akce vzájemně koordinovány. Praxe dále ukázala, že problémy plynoucí ze zneužívání návykových látek nelze uměle vydělovat z vazeb s dalšími sociálně patologickými jevy, které se u dětí a mládeže vyskytují. Proto by i strategie prevence měly být koncipovány komplexněji a zároveň korelovány s individuálním stupněm rizika ohrožení jednotlivců.

Povinností ředitele školy nebo školského zařízení je pověřit pedagogického pracovníka školy funkcí školního metodika prevence. Tato osoba je zodpovědná za přípravu Minimálního preventivního programu na škole a koordinaci aktivit, které jsou do programu zahrnuty. K předpokladům úspěšné činnosti metodika prevence patří úzká spolupráce s jednotlivými pedagogickými pracovníky školy s cílem systematicky zařazovat do výuky témata, která s prevencí souvisejí. V jeho kompetenci (na základě pověření ředitele školy) je i spolupráce s dalšími krizovými, poradenskými a preventivními zařízeními a s institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže. Metodik prevence sleduje (spolu s ostatními pracovníky školy) rizika vzniku a projevy sociálně patologických jevů, navrhuje cílená opatření k včasnému odhalování těchto rizik a k řešení vzniklých problémů.

Pro úplnost připomeňme, že systém prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy představuje širokou paletu aktivit ve všech oblastech prevence. Zahrnuje problémy drogových závislostí, alkoholismu a kouření, kriminality a delikvence, patologického hráčství, virtuálních drog (počítače, televize, video), záškoláctví, různých forem násilného chování (šikanování, vandalismu, agresivity mezi dětmi), xenofobie, rasismu, intolerance, antisemitismu.

Účinné fungování tohoto systému předpokládá úzkou součinnost jednotlivých zainteresovaných institucí, organizací státní správy i dalších subjektů. Jedná se zejména o odbory školství, mládeže a tělovýchovy na nově konstituovaných krajských úřadech (od 1.1.2001), základní, střední a speciální školy, školní družiny, školní kluby, domovy mládeže, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy, střediska pro volný čas dětí a mládeže. Uspokojivé řešení problémů souvisejících s realizací programů prevence sociálně patologických jevů závisí na odborné i metodické připravenosti jednotlivých odpovědných pracovníků jmenovaných institucí. Nedílnou součástí celého systému je proto i vzdělávání metodiků prevence, působících ve školách a školských zařízeních, na pedagogických fakultách dle Národních vzdělávacích osnov.

Národní vzdělávací osnovy

Pod vedením Střediska zdravého životního stylu při Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci a ve spolupráci s dalšími pedagogickými fakultami v České republice byly vytvořeny tzv. „Národní vzdělávací osnovy pro vzdělávání školních metodiků prevence škol a školských zařízení“, které vymezují rámec pro vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogů působících v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

V souladu s probíhající transformací základního a středního školství byla během uplynulých let také na Univerzitě Karlově v Praze – Pedagogické fakultě učiněna řada kroků vedoucích ke zkvalitnění učitelského vzdělávání. K prioritám současnosti mimo jiné patří i rozvíjení programu výchovy ke zdravému životnímu stylu a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Fakulta již několik let úzce spolupracuje se Střediskem zdravého životního stylu při PedF UP v Olomouci. Podílela se na přípravě Národních vzdělávacích osnov a v současné době nabízí vzdělávání školních metodiků prevence studentům prezenčního a kombinovaného studia i pedagogům z praxe (v rámci systému celoživotního vzdělávání). V uplynulých třech letech absolvovalo na UK v Praze – PedF tento vzdělávací kurz 175 pedagogů.

Nabízené kurzy umožňují osvojení účinných strategií prevence a základních metodických postupů ve výchově ke zdravému životnímu stylu. Poskytují nácvik netradičních technik při preventivní práci s dětmi a mládeží, osvojení metod směřujících k rozvoji osobnosti a zvyšování sociálních kompetencí dospívajících. Ukazují, jak řešit problémové situace související s výskytem sociálně patologických jevů na školách.

Vstup do kurzu předpokládá základní informovanost o problematice sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, znalosti o návykových látkách a nebezpečí vzniku závislosti, orientace v otázkách spojených se šikanováním, kriminalitou, xenofobií apod.

Obsah Národních vzdělávacích osnov

Kurz je tvořen částí teoretickou a praktickou. Náplň přednášek v teoretické části je dána především konstantně zvolenými tématy, závaznými pro jednotlivé fakulty. Na základě projektu, kterým každoročně fakulty specifikují svůj program vzhledem k aktuálním potřebám pedagogické praxe, jsou do programu zahrnuty i další významné okruhy otázek.

Teoretická část má dotaci 16-18 hodin. Tvoří ji následující tematické okruhy:

- Drogový jako celosvětový problém - současný stav drogové scény ve světě a v ČR, výsledky epidemiologických studií a statistických šetření, problémy způsobené návykovými látkami u vybraných skupin (mládež, ženy, etnické menšiny), sociálně

patologické jevy dle intenzity výskytu, charakteristika narkomanů vzhledem k druhům zneužívaných návykových látek a možnostem nabídky.

- Koncepce prevence sociálně patologických jevů v působnosti resortu MŠMT - preventivní strategie uplatňované v rámci vzdělávacích aktivit specializovaných programů, činností pro volný čas dětí a mládeže, poradenských služeb, aktuální preventivní strategie a jejich efektivita, základní priority MŠMT v této oblasti, Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení. Program protidrogové politiky na regionální (místní) úrovni, alternativní postupy v rámci měst a obcí.
- Zdravý životní styl jako trvalá součást výchovného procesu – význam péče o zdraví, preference zdravého způsobu života v podmínkách současných škol a jejich možnosti, zdravotní stav obyvatelstva v ČR, zdraví a návykové látky, příčiny a léčba závislostí.
- Ozdravné a edukační programy – výchova ke zdravému životnímu stylu jako významná forma prevence sociálně patologických jevů, přehled hlavních ozdravných programů v ČR i v zahraničí. Program WHO Zdraví 21 – zdraví pro všechny do 21. století.
- Základní charakteristika sociálně patologických jevů – problematika sociálních deviací obecně a jejich důsledky pro jedince a společnost, poruchy socializačního procesu v rodině, syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte, šikanování, patologické hráčství, kriminalita, agresivita a násilí u dětí a mládeže, sociologické aspekty suicidality, náboženská hnutí a jejich vliv na skupiny osob, neonacistická hnutí apod.
- Sociálně právní aspekty prevence – základní legislativa týkající se oblasti negativních projevů mládeže a protidrogové prevence, dokumenty z oblasti lidských práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, zákon o rodině, zákon o sociálně právní ochraně dítěte, vybrané kapitoly z trestního zákona.
- Osobnost v zátěžových situacích – individuální rozdíly ve vnímání zátěžové situace, stresová osobnost, poznávání vlastní osobnosti jako jedna z cest k přiměřené autoregulaci
- Poruchy chování a jejich zvládání – optimalizace podmínek pro zdravý vývoj dětí, které se z vnitřních či vnějších příčin odchyľují od normy v procesu vzdělávání, příčiny poruch chování, pozice dítěte s poruchami chování mezi vrstevníky, vztah rodičů a školy, diferencované přístupy k výchovně problémovým jedincům.
- Duševní hygiena jako prostředek prevence a zvládání stresových situací v práci učitele – posílení pozitivních procesů ve vzdělávání, které usnadňují efektivní učení a podporují harmonický rozvoj osobnosti, sebepoznávání a rozvoj duševního zdraví. vybrané postupy duševní hygieny pro zvládání stresorů a pro prevenci sociálně patologických jevů ve školách.
- Úvod do teoretických základů speciální pedagogiky – struktura, systém pedagogické postupy, organizace speciální výchovy v měnících se společenských podmínkách, integrační trendy ve školství. Specifika prevence na speciálních školách a školských zařízeních, diagnostické ústavy, střediska výchovné péče.

Praktická část – dotace 40-42 hodin

V této části Národní vzdělávací osnovy umožňují větší variabilitu, možnost výběru alternativních metod preventivního působení na děti a mládež v oblasti sociálně patologických jevů. K doporučeným a ověřeným dílčím programům praktického bloku patří:

- Práce na projektech, tvorba minimálních preventivních programů
- Arteterapeutické techniky
- Aktivní sociální učení
- Zdravý životní styl a rozvoj osobnosti
- Komunikativní metody

- Relaxace, dechová reedukace a rozvíjení propriocepce praktických činností

Národní vzdělávací osnovy vycházejí z předpokladu, že pedagogové musí disponovat vědomostmi a dovednostmi potřebnými pro efektivní komunikaci, jak s jedinci bezproblémovými, tak i s dětmi, u nichž lze zaznamenat problémy spjaté s poruchami učení a chování. Ukázalo se, že uplatňování komunikativních metod, nácvik psychoterapeutických technik, výcvik aktivního sociálního učení, relaxačních metod apod. má pro přípravu metodiků prevence nesmírný význam. V kurzu musí být zařazena i alternativní metodika, korelující se stupněm rizika ohrožení jedince.

Praktická část kurzů organizovaných na Univerzitě Karlově v Praze – Pedagogické fakultě je zaměřena na vytváření pozitivní motivace ke zdravému životnímu stylu, zvýšení sociální kompetence, osvojení modifikovaných forem práce s dětmi, užití netradičních metod diagnostiky a následné intervence. Je prezentována řada námětů, metodických přístupů a v praxi ověřených poznatků, které lze využít při přípravě Minimálních preventivních programů uplatňovaných v reálných podmínkách škol a školských zařízení.

- Výcvik aktivního sociálního učení
 - elementární formy sociálního učení
 - zlepšování sociálních vztahů a dovedností
 - prohlubování sebepoznání a získání vhledu do vlastních postojů, prožitků a reakcí
 - uvědomění si zpětné vazby vlastního vlivu na okolí
 - dovednosti efektivně se orientovat v mezilidských vztazích
 - porozumění skupinovému procesům a získání dovednosti aktivně do nich zasahovat
 - kooperativní řešení skupinových problémů
- Metodika výchovy ke zdravému životnímu stylu

Cílem bloku je osvojit si – na základě osobního prožitku – metody práce s dětmi, jimiž lze rozvíjet vnímání, soustředěnost, uvolnění, sebepoznávání, sociální percepce. Jádrem jsou psychosociální a dramatické hry, aplikované na podmínky práce učitele se žáky ve výuce. Program zahrnuje:

 - rozvoj základních komunikativních dovedností
 - aplikace asertivních technik pro řešení modelových situací
 - relaxační techniky, arteterapie, ergoterapie
 - didaktické hry ve dvojicích, skupinách, vazba se skupinou
 - náměty pro skupinovou práci žáků s využitím peer prvků
 - soubor pracovních listů pro výchovu k podpoře zdraví
 - postupy pro ověřování efektivity programů prevence sociálně patologických jevů
 - postupy, jak zvládat případy související s návykovými látkami a ostatními sociálně patologickými jevy na školách
 - práce na projektech, příprava metodiky orientačního výzkumného šetření zapracování výsledků do již realizovaných programů.

Výcvik má zásadně prožitkový charakter. Důraz je kladen na metody a formy aktivního sociálního učení a jejich aplikace v každodenní práci metodika prevence. Každý posluchač se zapojuje do práce a to jak formou skupinových činností, tak řešením individuálně zadaných úkolů. Využity jsou i možnosti výtvarných technik s následnými rozborů kreseb, koláží apod.

Posluchači pracují s materiály, které jsou pro workshopy speciálně připraveny. Každý posluchač obdrží studijní literaturu i další pomůcky potřebné pro realizaci MPP na školách. V minulých letech byly také poskytnuty videokazety s programy zaměřenými na prevenci a

v rámci kurzu byla provedena podrobná instruktáž, jak videopořady efektivně využívat v práci se žáky.

Tvorba Minimálního preventivního programu pro školu nebo školské zařízení

Absolvování kurzu předpokládá vypracování a obhájení závěrečné práce. Posluchač by měl prokázat své schopnosti zpracovat Minimální preventivní program pro konkrétní školu nebo školské zařízení. Práce musí obsahovat sumarizované výsledky výzkumného šetření, kterým je třeba zjistit potřebné vstupní informace, aby byl program skutečně „šitý na míru“ dané škole. Na podkladě výsledků výzkumu vypracuje posluchač vlastní návrh Minimálního preventivního programu. Protože na většině škol již program funguje, lze výzkumnou sondu chápat jako prostředek k posouzení jeho efektivity. Šetření umožní odhalit případné problémy a na základě celkové analýzy situace navrhnout možná opatření pro jeho zkvalitnění.

Celkové vyhodnocení údajů zjištěných jednotlivými frekventanty kurzů v terénu přináší řadu zajímavých informací o současném stavu preventivních aktivit na školách. Výsledky statistické analýzy zpracované v rámci výzkumné činnosti na Pedagogické fakultě UK, které budou souhrnně publikovány, mimo jiné dokládají, do jaké míry se daří v posledních třech letech na školách naplňovat pokyny MŠMT k prevenci sociálně patologických jevů. Pro ilustraci lze uvést několik vybraných údajů získaných v závěru loňského roku.

V roce 2000 bylo osloveno 52 škol. Jednalo se o náhodně vybrané základní školy, střední odborné školy a gymnázia. Každý posluchač kurzu zabezpečil osobně sběr dat na jedné škole. Šetření probíhalo v následujících krocích:

- a) řízený rozhovor s vedením školy a metodikem prevence o Minimálním preventivním programu na škole, prostudování tohoto programu,
- b) zadání připraveného anonymního dotazníkového šetření žákům školy (příp. beseda se žáky školy na téma výzkumu),
- c) anketa mezi pedagogickými pracovníky školy (shromažďování informací o problémech s realizací MPP na škole).

Po shromáždění údajů z jednotlivých škol bylo zjištěno:

- Na všech oslovených školách je připraven Minimální preventivní program v písemné podobě. Posluchači hovořili s metodikem prevence a měli možnost se s programem seznámit. Pokud některý z posluchačů sám již působil na škole jako metodik, analyzoval samozřejmě program, na jehož tvorbě se podílel, a to s ohledem na metodická doporučení, která získal absolvováním kurzu. Šetření ukázalo, že metodika přípravy těchto programů byla až na výjimky přizpůsobena konkrétním potřebám školy, její geografické poloze, počtu žáků i možnostem plynoucím z personálního a materiálně technického vybavení.
- K zajímavým zjištěním patří, že žáci v dotazníkovém šetření na otázku: „Kdo má ve vaší škole na starosti prevenci zneužívání drog, šikany apod.“ uvedli správné jméno metodika prevence jen ve 42 %. Ostatní žáci zaměňovali tuto funkci s funkcí výchovného poradce, školního psychologa. Někteří vůbec nevěděli, že někdo takový na škole působí (27 % žáků). Určitému „zviditelnění“ práce metodika prevence na škole by měla být jistě věnována větší pozornost, zejména pokud se týká jeho poradenské činnosti.
- V Minimálních preventivních programech školy uvádějí širokou nabídku činností pro volný čas žáků. V návaznosti na tuto skutečnost je zarážející zjištění, že žáci někdy o nabídce ani nevědí a pokud vědí, stejně ji nevyužívají, nebo se akcí účastní jen výjimečně. Pravidelně se účastní školních akcí jen 14,5 % z oslovených 14-16letých žáků. Do aktivit pořádaných školou v době mimo vyučování se 36,4 % dotázaných vůbec nezapojuje. Ostatní žáci nabídku školy využívají jen občas. Z komparativní analýzy vyplynulo, že více

než polovina žáků, kteří se akcí zajišťovaných školou neúčastní, se raději volném čase toulá s kamarády nebo se nudí. Rezervy možná spočívají v nedostatečné propagaci jednotlivých akcí. Otázkou je, zda nabízené aktivity odpovídají možnostem školy (zejména finančním) jsou pro současnou mládež dostatečně atraktivní. Zde určitě může pomoci účelné využití spolupráce školy s dalšími subjekty v rámci regionu, kterým problémy ohrožující zdravý vývoj našich dětí nejsou lhostejné. Ve společném úsilí o snížení výskytu patologických jevů u dětí a mládeže může významnou roli sehrát i zapojení policistů do Minimálních preventivních programů.

Závěrem

Absolventi kurzů si zvláště cení možnosti vyměnit si zkušenosti z dosavadní práce v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Ukázalo se, že navázané kontakty mezi pedagogy jsou dále rozvíjeny i po skončení kurzu. Přispívají k hledání cest účinné strategie, vytváření určitých evaluačních kritérií pro posuzování účinnosti preventivních programů na školách.

Absolvování kurzů dle Národních vzdělávacích osnov na pedagogických fakultách lze považovat za základní kvalifikační předpoklad pro výkon funkce školního metodika prevence. Dosavadní zkušenosti s realizací kurzů ukazují, že komplexní přístup k dané problematice, důraz na činnostní charakter vzdělávání a úzké sepětí s pedagogickou praxí poskytuje pedagogům dobrý odrazový můstek pro jejich činnost v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Je však třeba připomenout, že orientace v dané problematice nemůže být jen doménou školních metodiků. Preventivní působení nelze oddělovat od celkového výchovně-vzdělávacího procesu uplatňovaného ve školách a školských zařízeních. Efektivita fungování tzv. Minimálních preventivních programů na jednotlivých školách závisí nepochybně na každém členovi pedagogického sboru, na tom, zda všichni učitelé dokáží svou každodenní práci rozvíjet a podporovat mezi mladou generací zdravý životní styl.